

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

О.Я. СТОЙКО, Д.І. ДЕМА

ФІНАНСИ

Підручник

*За редакцією
кандидата економічних наук, доцента **О.Я. Стойка***

Київ • Алерта • 2017

УДК 336(075.8)
С81

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського національного агроекологічного університету
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
протокол № 11 від 03.05.2017 р.*

Рецензенти:

Грушко В. І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри національної економіки та фінансів Університету економіки та права «Крок»;

Прутська О. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Вінницького національного аграрного університету;

Подерьогін А. М. – кандидат економічних наук, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу КНЕУ імені Вадима Гетьмана.

Стойко О.Я., Дема Д.І.

С81 Фінанси: підручн. / О.Я. Стойко, Д.І. Дема; за ред. О.Я. Стойка. – К.: Алерта, 2017. – 406 с.

ISBN 978-617-566-429-2

У підручнику викладено теоретичні засади функціонування й еволюції фінансів, основи функціонування фінансової, податкової та бюджетної систем, роль фінансового механізму в реалізації фінансової політики. Подано загальну характеристику фінансів суб'єктів господарювання та фінансів домашніх господарств, засади функціонування страхового та фінансового ринків, місцевих і міжнародних фінансів. Наприкінці кожної теми вміщено практикум, який складається із плану семінарських занять, тем рефератів, запитань для самоконтролю, практичних і тестових завдань, рекомендованої літератури.

Підручник призначено для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, викладачів та аспірантів.

УДК 336(075.8)

ISBN 978-617-566-429-2

© О.Я. Стойко, Д.І. Дема 2017,
© Видавництво «Алерта», 2017.

ПЕРЕДМОВА

В умовах ринкових відносин принципово змінилися суть і значення фінансів як науки. Виникає потреба в становленні нового фінансового механізму, застосуванні нових фінансових важелів для пошуку шляхів ефективного використання обмежених фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, для поліпшення їх фінансового стану, розробки адекватної сучасним умовам фінансової політики. Перебудова економічної системи України ставить нові вимоги до підготовки високопрофесійних фахівців, здатних дослідити економічні процеси, зрозуміти суть і тенденції розвитку фінансових відносин, розробити шляхи фінансової стабілізації держави.

Підручник написано відповідно до галузевих стандартів вищої освіти і призначений для студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за освітньо-професійною програмою бакалаврів з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Мета підручника – формування фундаментальних знань з теорії фінансів і засвоєння закономірностей їх функціонування як теоретичної основи фінансової політики і розвитку фінансової системи держави.

Курс «Фінанси» є обов'язковою дисципліною за навчальними планами вищих навчальних закладів економічних спеціальностей. Навчальний матеріал повністю відповідає програмі нормативного курсу «Фінанси», висвітлюючи у доступній та зрозумілій формі такі програмні питання: теоретичні засади функціонування й розвитку фінансів; основи побудови фінансової системи; засади фінансової політики держави та механізм її реалізації; закономірності функціонування податкової та бюджетної систем; принципи організації місцевих фінансів; механізм державного кредиту та управління державним боргом; основні аспекти функціонування соціальних позабюджетних фондів; основи організації фінансів суб'єктів господарювання та фінансів домашніх господарств; специфіка функціонування страхового і фінансового ринку; сутність і механізм фінансового менеджменту; основи функціонування міжнародних фінансів.

Підручник складається з чотирнадцяти розділів, кожен з яких охоплює відповідну кількість теоретичних питань. Після кожного розділу наведено практикум, який складається з планів семінарських занять, тем рефератів, контрольних запитань, практичних і тестових завдань, рекомендованої літератури. В кінці підручника подано термінологічний словник і загальний список рекомендованої літератури.

Кожна тема підручника дає логічно-послідовне висвітлення матеріалу: від ключових понять і категорій через розкриття їх сутності до запитань для самоконтролю та розв'язання практичних завдань. Розгляд теоретичного матеріалу супроводжується значною кількістю таблиць і рисунків, що робить підручник доступним для студента і сприяє оволодінню складними питаннями навчального курсу «Фінанси». У підручнику чітко і повно подано базовий категоріальний апарат навчальної дисципліни «Фінанси», враховано нові

законодавчі матеріали та нормативно-правові акти органів оперативного управління фінансами.

Автори підручника намагалися зробити його доступним і корисним, лаконічним і систематизованим. Може бути рекомендований для студентів економічних спеціальностей, викладачів вищих навчальних закладів, слухачів курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації, державних службовців, бізнесменів, усіх, хто цікавиться питаннями теорії фінансів.

В основу цього підручника покладено навчальний посібник «Фінанси», виданий видавництвом «Алерта» у 2014 р. під авторством О. Я. Стойка і Д. І. Деми.

РОЗДІЛ 1. ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

1.1. Економічна сутність та особливості фінансів

Фінанси – це одна з найбільш важливих і складних економічних категорій. Фінанси, як історична категорія, є продуктом наявності держави і товарно-грошових відносин. Вони виникли в умовах регулярного товарно-грошового обігу у зв'язку з розвитком держави і потребою у фінансових ресурсах для розширеного відтворення та задоволення суспільних потреб.

Фінанси також є об'єктивно існуючою категорією, оскільки впливають на процеси суспільного відтворення (виробництво, розподіл, обмін та споживання). Фінанси відображають не всі економічні відносини, а тільки ті, що виникають на стадіях розподілу і перерозподілу. Кожний суб'єкт ділить дохід на дві частини: споживання і нагромадження. У розподільному процесі бере участь держава, яка мобілізує частину коштів через податки, обов'язкові платежі, позики, а потім перерозподіляє їх між територіями, галузями, юридичними та фізичними особами. Суб'єкти господарювання, одержавши дохід від своєї діяльності, сплачують податки в бюджети, обов'язкові внески – у позабюджетні фонди. Громадяни із власних доходів оплачують різні послуги, сплачують податки, погашають банківські кредити тощо. У суспільстві перерозподільні відносини здійснюються безперервно.

Фінансам, як і будь-якій економічній категорії, притаманні певні особливості, а саме:

- фінанси є грошовою категорією, оскільки завжди мають грошову форму вираження. Реальний рух грошей є обов'язковою умовою виникнення й існування фінансів, однак не всі грошові відносини можна вважати фінансовими, хоча всі фінансові відносини є грошовими. Грошові відносини за своїм змістом і складом значно ширші за фінансові. Так, грошовий обіг, реалізація товарів через торговельну мережу, кредит, ціноутворення опираються на використання грошей як загального еквівалента, проте не виражають фінансових відносин;

- фінанси є розподільною категорією, адже саме завдяки фінансам відбуваються розподіл і перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту. Тобто за допомогою фінансів здійснюється виокремлення у складі виручки від реалізації коштів для відшкодування матеріальних витрат, фонду оплати праці, амортизаційних відрахувань тощо. Через податки та обов'язкові платежі у розпорядження держави вилучається частина доходів суб'єктів господарювання і громадян;

- фінанси є ресурсоутворюючою категорією, тому що фінансові відносини завжди пов'язані з формуванням та використанням фінансових ресурсів, тобто грошових коштів, що утворюються в процесі розподілу та перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту. Фонди фінансових ресурсів створюються як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарської діяльності та використовуються за цільовим призначенням (бюджети різних

рівнів, державні цільові фонди, фонд матеріального заохочення, резервний фонд, фонд виплати дивідендів тощо).

За матеріальним змістом фінанси є цільовими фондами грошових засобів, які утворюють фінансові ресурси держави. При цьому фінанси і фінансові ресурси – поняття не тотожні. Фінансові ресурси не визначають сутності фінансів, не розкривають їхнього внутрішнього змісту та суспільного призначення. Фінансова наука вивчає не ресурси як такі, а суспільні відносини, що виникають у процесі утворення, розподілу і використання фінансових ресурсів, вона досліджує закономірності розвитку фінансових відносин.

Відтак, **фінансова наука** являє собою систему знань про фінансові явища і процеси, які здійснюються у державі з приводу утворення, розподілу і використання фінансових ресурсів з метою задоволення суспільних потреб та інтересів. **Предметом фінансової науки** є сукупність фінансових відносин, які виникають на різних рівнях економічної системи між державою, суб'єктами господарювання та громадянами. Функціонування фінансових відносин є ключовим елементом визначення сутності фінансів і форми їх функціонування. Фінансові відносини відображають рух вартості від одного суб'єкта до іншого, характеризують розподільні і перерозподільні процеси та виявляються у грошових потоках. Так, розподільні і перерозподільні процеси фінансових відносин виявляються під час сплати підприємствами податків державі, вилучення частини прибутку підприємства на користь держави або ж отримання фінансової допомоги від держави тощо.

Характеристика фінансових відносин пов'язана з виділенням їх об'єктів і суб'єктів. Об'єктами фінансових відносин є національне багатство (вартість нагромаджених у державі матеріальних цінностей та залучених у виробництво природних ресурсів) та вироблений валовий внутрішній продукт (додана вартість, вироблена у країні виробниками товарів, робіт, послуг у поточному році).

Розподіл ВВП є необхідною передумовою забезпечення безперервного процесу виробництва. Фінанси виконують роль сполучної ланки між кількома виробничими циклами, без них неможливе відтворення виробництва – ні простого, ні розширеного. Тому розподіл ВВП, як об'єкта фінансових відносин, характеризує нормальну фінансову ситуацію: суспільство розподіляє і відповідно споживає або нагромаджує те, що воно створює. Коли об'єктом фінансових відносин є національне багатство, для формування доходів використовується те, що створене попередніми поколіннями чи дане природою. Це є прийнятним в тому разі, коли існують зайві основні засоби чи матеріальні ресурси, які не використовуються, а також за наявності значних запасів природних ресурсів, що перевищують потреби даної країни. В інших випадках розпродаж національного багатства означатиме марнотратство і втрату ресурсів держави.

Суб'єктами фінансових відносин на мікрорівні виступають підприємці, робітники і службовці, а на макрорівні – держава. Права підприємців, робітників і службовців відображають їх незаперечні права власності на вироблений ВВП. У рамках державного сектора економіки такі самі права власності належать державі, яка виступає в цьому випадку звичайним підприємцем.

Права держави у розподільних відносинах регламентуються в законодавчій формі.

Отже, фінанси виконують вагомую роль у частині забезпечення необхідних умов для формування, розподілу й використання ВВП в державі та забезпечення всіх суб'єктів суспільного відтворення грошовими коштами, достатніми для здійснення їх діяльності.

У процесі суспільного відтворення фінанси виражають грошові відносини, що виникають між:

- підприємствами у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей, реалізації продукції та послуг;
- підприємствами і вищими організаціями при створенні централізованих фондів грошових ресурсів і їх розподілі;
- державою і підприємствами при сплаті ними податків до бюджетної системи та фінансуванні витрат;
- державою і громадянами при внесенні ними податків;
- підприємствами, громадянами та цільовими позабюджетними фондами при сплаті платежів й отриманні ресурсів;
- підприємствами та комерційними банками в процесі розрахунків з постачальниками, одержання та повернення кредитів тощо;
- окремими ланками бюджетної системи (державний бюджет, місцеві бюджети, державний кредит тощо);
- органами майнового й особистого страхування, підприємствами, громадянами при сплаті страхових платежів і відшкодуванні збитків після настання страхових випадків.

Таким чином, **фінанси** – це сукупність грошових відносин, які виникають між державою, юридичними та фізичними особами з приводу розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту з метою формування фінансових ресурсів та створення фондів грошових коштів і їхнього використання для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

1.2. Функції фінансів та їх суспільне призначення

Сутність кожної економічної категорії розкривається в її функціях, які характеризують суспільне призначення цієї категорії. Призначенням фінансів є забезпечення діяльності та функціонування держави, юридичних і фізичних осіб. Це забезпечення здійснюється шляхом формування доходів окремих суб'єктів економіки, які є результатом розподілу і перерозподілу створеного у суспільстві ВВП. Причому, оскільки фінансові відносини опосередковуються рухом грошових потоків і мають яскраво виражений суперечливий характер, вони потребують і створюють необхідні передумови для контролю за діяльністю всіх суб'єктів цих відносин. Інакше кажучи, будь-яка фінансова операція передбачає розподіл суспільного продукту і контроль за таким розподілом. Звідси випливає, що фінансам притаманні дві основні функції: розподільна і контрольна.

Розподільна функція фінансів полягає в тому, що вони є інструментом

вартісного розподілу. Через розподільну функцію здійснюється розподіл та перерозподіл вартості внутрішнього валового продукту в грошовому виразі між різними економічними суб'єктами та напрямками цільового використання. Завдяки цій функції реалізується суспільне призначення фінансів, яке полягає у забезпеченні кожного господарюючого суб'єкта належними фінансовими ресурсами.

Розподіл вартості валового внутрішнього продукту здійснюється у декілька етапів:

1) *первинний розподіл* – це розподіл доданої вартості і формування первинних доходів економічних суб'єктів, що беруть участь у створенні ВВП. Первинними доходами на цьому етапі у фізичних осіб (громадян, які зайняті у сфері матеріального виробництва) є заробітна плата; у юридичних осіб (суб'єктів господарювання сфери матеріального виробництва) – прибуток; у держави – прибуток державного сектора економіки, надходження від державних послуг, ресурсів, угод, а також непрямі податки.

Однак первинні доходи не утворюють суспільних грошових фондів, необхідних для розвитку різних галузей національної економіки, забезпечення правопорядку та обороноздатності держави, задоволення матеріальних та культурних потреб громадян. Тому необхідним є подальший розподіл або перерозподіл ВВП;

2) *перерозподіл* полягає у створенні й використанні централізованих фондів. За рівнем централізації вони поділяються на загальнодержавні (державний бюджет і державні цільові фонди), регіональні (місцеві бюджети), відомчі (фонди, що створюються міністерствами і відомствами) і корпоративні (централізація частини доходів структурних підрозділів корпоративних об'єднань).

Перерозподіл, у свою чергу, здійснюється у два етапи:

- перший етап характеризується вилученням у певних суб'єктів господарювання частини доходів у вигляді податків і формуванням централізованих фондів;

- другий етап полягає у використанні централізованих фондів і формуванні доходів окремих суб'єктів. На цьому етапі можуть формуватися як первинні доходи – заробітна плата працівників бюджетної сфери (вчителі, лікарі тощо), які також підлягають розподілу, оскільки ці особи теж сплачують податки, так і вторинні доходи у вигляді різних виплат і надання безплатних послуг із централізованих фондів громадянам (субсидії, пенсії, стипендії тощо) та асигнування і виділення коштів суб'єктам господарювання (субсидії, дотації тощо).

Отже, розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту здійснюються між виробничою та невиробничою сферами національної економіки, галузями матеріального виробництва, окремими регіонами держави, формами власності та соціальними групами населення. Кінцева мета розподілу й перерозподілу створеної вартості полягає у розвитку продуктивних сил, зміцненні держави, забезпеченні високого рівня життя широким верствам населення.

Контрольна функція фінансів полягає в тому, що фінанси є інструментом контролю за діяльністю суб'єктів розподільних і перерозподільних відносин. Ця функція зумовлюється здатністю фінансів кількісно відображати рух фінансових ресурсів і забезпечувати контроль за дотриманням пропорцій у розподілі валового внутрішнього продукту, правильністю формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави і суб'єктів господарювання.

У практичній діяльності контрольна функція виявляється у фінансовому контролі. Постійний всеохоплюючий фінансовий контроль потрібен для того, щоб у процесі розподілу і перерозподілу ВВП окремі суб'єкти не привласнювали неналежну їм частину коштів. Тому важливими завданнями фінансового контролю є перевірка дотримання законодавства з фінансових питань, цільового розподілу та використання фінансових ресурсів, своєчасності й повноти виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, податковими органами, банками, а також взаємних зобов'язань підприємств щодо розрахунків і платежів.

Оскільки фінансові показники діяльності є результативними, то фінансовий контроль є наскрізним і фактично охоплює всі аспекти діяльності держави, юридичних і фізичних осіб. Звідси широкі повноваження органів фінансового контролю, їх доступність до будь-яких документів і сфер діяльності. Відповідно і результати контролю підлягають повному оприлюдненню. Фінансова діяльність кожного економічного суб'єкта повинна бути прозорою, що створює передумови для її законності.

Отже, фінанси не тільки беруть активну участь у процесах вартісного розподілу, а і здійснюють контроль за процесами формування і використання фінансових ресурсів як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання.

Деякі вчені стверджують, що фінансам властиві й інші функції: нагородження капіталу, регулююча, стимулююча, відтворювальна, стабілізаційна тощо. Однак без применшення значення таких підходів можна стверджувати, що роль фінансів у процесі суспільного відтворення виявляється переважно через дію розподільної функції.

Виконуючи розподільну та контрольную функції, фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільному відтворенні, а саме:

- забезпечують розподіл ВВП і фінансові потреби держави, юридичних і фізичних осіб;
- здійснюють перерозподіл первинних і вторинних доходів між галузями економіки, регіонами, різними соціальними групами населення, окремими юридичними і фізичними особами;
- забезпечують кругообіг фінансових ресурсів, а відтак безперервність відтворювального процесу;
- впливають на інтереси суб'єктів розподільних відносин і регулюють різні напрями соціально-економічного розвитку країни;
- відіграють провідну роль у системі економічних методів управління економікою держави;
- формують систему фінансових показників, що відіграють роль індикаторів

стану і розвитку економічної та соціальної сфер суспільства;

- забезпечують всеохоплюючий контроль за діяльністю суб'єктів розподільних і перерозподільних відносин щодо формування та використання фінансових ресурсів і доходів.

1.3. Фінансові ресурси держави, методи їх формування, розподілу та використання

Однією із специфічних ознак фінансів є те, що фінансові відносини завжди пов'язані із формуванням грошових доходів та нагромаджень, які завжди набувають специфічної форми фінансових ресурсів. **Фінансові ресурси** – це фонди грошових засобів, що формуються державою, суб'єктами господарювання і домашніми господарствами та перебувають у їх розпорядженні. Фінансові ресурси характеризують фінансовий стан економіки і водночас є джерелом її розвитку, формуються за рахунок різних видів грошових доходів, надходжень і відрахувань, а використовуються на розширене відтворення, матеріальне стимулювання, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Фінансові ресурси держави є цілісною системою суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави.

Вони виступають у двох формах:

- **централізовані фінансові ресурси**, які формуються на рівні держави в процесі її фінансової діяльності;

- **децентралізовані фінансові ресурси**, які формуються на рівні господарюючих суб'єктів для забезпечення їх господарської діяльності та на рівні домашніх господарств для забезпечення належних умов життя членів домогосподарств та їх відтворення.

Відтак фінансові ресурси, які існують у державі, накопичуються на трьох рівнях економічної системи. Фонди фінансових ресурсів акумулюються насамперед на *мікрорівні*, тобто у межах домашніх господарств. У цьому разі джерелом їх формування можуть бути як фінансові ресурси сфери державних фінансів, так і фінансові ресурси підприємництва. Тобто фінансові ресурси на мікрорівні накопичуються як у результаті створення ВВП, так і внаслідок їх перерозподілу. На цьому рівні фінансові ресурси мають форму накопичень та вкладів у банківську систему.

На *мезорівні* фінансові ресурси нагромаджуються у суб'єктів підприємницької діяльності і є безпосереднім наслідком розподілу нового створеного ВВП. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання мають форму фондів та капіталу господарюючих суб'єктів.

На *макрорівні* фінансові ресурси держави є результатом розподілу, перерозподілу та централізації ВВП і мають форму бюджетних та позабюджетних фондів фінансових ресурсів. Державні фінанси складаються, по-перше, із власне державних фінансів, по-друге, з регіональних фінансів, по-третє, з

місцевих фінансів. Базою цих видів державних фінансів є відповідні бюджети – державний, регіональний, місцевий, які є грошовими фондами формування і використання фінансових ресурсів певних рівнів управління державними структурами.

Основними джерелами формування грошових доходів держави є: податки (від доходу, благ і послуг, капіталу, землі, майна або інших видів нерухомості); різного роду збори (збори за візи, збори за різноманітні дозволи та підписи, ліцензійні збори тощо); так звані неподаткові джерела (субсидії, позички шляхом випуску і розміщення облігацій, доходів від лотереї, доходів від державної підприємницької діяльності тощо).

За формами походження державні фінансові ресурси поділяються на ресурси накопичення (прибуток, відрахування на соціальні потреби, амортизаційні відрахування) та на ресурси вторинного розподілу й перерозподілу (прямі і непрямі податки, доходи від зовнішньоекономічної діяльності, приріст довготермінових вкладів тощо). Між розподілом фінансових ресурсів держави за джерелами формування існує обернена залежність: чим більша частина ресурсів у державі утворюється як ресурси нагромадження, тим менша частина їх утворюється внаслідок розподілу та перерозподілу. Однак ця залежність не є прямою: наприклад, коли амортизаційні відрахування тільки відображують просте відтворення вартості основних фондів, то кількість ресурсів нагромадження у державі загалом буде незначною.

Головним джерелом ресурсів розподілу є податки і прибуток. Прибуток прямо залежить від розміру амортизаційних відрахувань: чим меншим є розмір амортизаційних відрахувань, тим більшими є розміри прибутку і податку з прибутку.

Фінансова діяльність будь-якої держави спрямована на вирішення двох основних завдань: по-перше, зібрати передбачені державним бюджетом кошти та розподілити їх відповідно до суспільних потреб; по-друге, – проконтролювати законність збирання, розподілу та використання державних коштів. Держава здійснює свою фінансову діяльність за допомогою відповідних методів, які являють собою сукупність прийомів і способів, завдяки яким уповноважені державою органи від свого імені формують, розпоряджаються та використовують фонди грошових коштів.

Методи фінансової діяльності поділяються на три групи:

- 1) методи формування фінансових ресурсів;
- 2) методи розподілу фінансових ресурсів;
- 3) методи використання фінансових ресурсів.

Методами формування фінансових ресурсів є:

- *обов'язковий метод мобілізації фінансових ресурсів*, який є провідним методом і полягає у примусовому і безвідплатному вилученні частини грошових коштів у їх власників на користь держави. Найпоширенішими видами обов'язкових платежів є податки, а також різні державні збори;

- *добровільний метод мобілізації фінансових ресурсів*, який полягає переважно в диспозитивних способах забезпечення фінансових надходжень і механізмів кредитування. Цей метод передбачає відсутність імперативу

(повеління) з боку держави під час здійснення платежів і реалізується шляхом проведення державних лотерей, випуску державою облігацій, інших цінних паперів, добровільних пожертвувань фізичних та юридичних осіб тощо.

Методи розподілу фінансових ресурсів:

- *метод фінансування*, який означає безповоротний, безоплатний, цільовий, плановий відпуск грошових коштів із централізованого фонду, що здійснюється на підставі затверджених фінансових планів;

- *метод кредитування*, який полягає у виділенні коштів на підставах цільового призначення, платності, поворотності та строковості.

Методи фінансування поділяються на підвиди залежно від певних ознак, наприклад, від мети використання коштів, джерел їх утворення, організаційно-правових режимів, об'єкта, суб'єктів тощо.

Так, якщо фінансові ресурси виділяються з державного бюджету, то це *бюджетне фінансування*; при виділенні грошових коштів з відомчих фондів (наприклад фондів міністерств) *фінансування* набуває характеру *відомчого*; виділення коштів із цільових фондів – це *фінансування з цільових фондів*.

Залежно від суб'єкта, що отримує грошові ресурси, та умов їх отримання виділяють:

- *дотацію* – допомогу, що надається підприємствам, установам та організаціям на покриття збитків, зумовлених незалежними від них причинами. У фінансовій діяльності держави використовуються різні види дотацій. *Бюджетна дотація* – це безоплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчого, яка не має цільового характеру і надається у разі перевищення видатків над доходами. У бюджетній діяльності застосовується також *дотація вирівнювання*, тобто міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його одержує;

- *субвенцію* – міжбюджетний трансферт для застосування з певною метою в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції. З юридичного погляду, субвенція – це бюджетна дотація, яка має цільовий характер. Субвенція використовується як спосіб бюджетного регулювання з метою збалансування бюджетів нижчого рівня і надається з чітко визначеним призначенням як часткова державна фінансова допомога на програми і заходи, спрямовані на підтримку гарантованого законодавством мінімуму соціальної забезпеченості населення регіонів, де такий мінімум не забезпечується власними бюджетними доходами з незалежних від них причин економічного розвитку;

- *субсидію* – цільову грошову допомогу, яка надається державою за рахунок коштів бюджету, а також спеціальних фондів юридичним та фізичним особам, місцевим державним органам, іншим державам. У бюджетній діяльності субсидія застосовується з метою збалансування регіональних та місцевих бюджетів, зміцнення їх дохідної бази і завжди передається безповоротно і безоплатно з вищих ланок бюджетної системи нижчим ланкам для фінансування конкретних заходів та установ, тобто має цільовий характер.

Методи використання фінансових ресурсів:

- *метод установалення цільового призначення державних фондів*

грошових коштів, який полягає в тому, що держава при формуванні фінансової системи одночасно визначає грошові фонди та напрями їх використання. Так, створивши Пенсійний фонд України, держава визначила його призначення, закріпивши в нормативних актах завдання та функції цього фонду;

- *метод визначення порядку використання коштів, отриманих з відповідного фонду*, полягає в тому, що одержані з державного фонду кошти завжди мають своє призначення і можуть витратитися лише на ті цілі, на які вони виділені;

- *метод встановлення порядку розподілу прибутку державних господарюючих суб'єктів*, за допомогою якого держава визначає характер використання цих прибутків і, відповідно, надає державним коштам цільове призначення;

- *метод встановлення компетентними державними органами фінансових нормативів і лімітів використання грошових коштів*, завдяки якому держава встановлює мінімальні та максимальні межі, а також розміри виділення і витрачання грошових коштів за певним напрямом.

Використання методів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів визначається змістом і характером суспільних відносин, що регулюються державою.

1.4. Фінансова система та її складові

Ефективність організації фінансів та успішна реалізація фінансової політики значною мірою залежать від оптимальної будови та дієздатності фінансової системи. В умовах ринкових відносин важливого значення набуває усвідомлення економічної природи й суті фінансів і фінансової системи, їхньої об'єктивної необхідності, зв'язку з іншими економічними категоріями й ролі в економічній системі держави.

Термін «система» походить від грецького «sestema» і означає «поєднання», «утворення». Звідси система – це ціле, складене із частин, які взаємопов'язані спільними функціями. Саме в системі окремі елементи виконують функції, орієнтовані на досягнення узагальнених цілей. Різні складові можуть об'єднуватися в ціле, але ще не можуть бути системою, поки не буде сформований механізм їхнього взаємозв'язку.

В історичному аспекті свого становлення і розвитку фінансова система була покликана забезпечити державу фінансовими ресурсами, необхідними їй для виконання своїх функцій. Джерелом цих ресурсів є валовий внутрішній продукт, значна частина якого утворюється у сфері матеріального виробництва. Тому основу функціонування фінансової системи становлять фінанси господарюючих суб'єктів усіх форм власності.

Фінансова система – це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами різних сфер фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються централізовані й децентралізовані фонди грошових коштів.

Сутність фінансової системи можна характеризувати у двох аспектах:

- **за внутрішньою будовою** – як сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які мають певні особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, а також відповідний апарат управління та нормативно-правове забезпечення;

- **за організаційною будовою** – як сукупність фінансових органів та інститутів, які здійснюють управління грошовими потоками та фондами грошових коштів.

Внутрішня структура фінансової системи відображає об'єктивну сукупність фінансових відносин і є загальною для всіх держав. Вона складається зі сфер і ланок (рис. 1.1).

Сфера характеризує узагальнену за певною ознакою сукупність фінансових відносин. Кожна зі сфер фінансових відносин характеризується специфічними рисами і має певне функціональне призначення.

До сфер фінансових відносин включають:

- 1) фінанси суб'єктів господарювання;
- 2) фінанси домашніх господарств;
- 3) державні фінанси;
- 4) міжнародні фінанси;
- 5) фінансовий ринок;
- 6) страхування.

Усі сфери фінансової системи поділяються на окремі *ланки*, що мають тісні багатосторонні взаємозв'язки. Функціональне призначення ланок відображається в тому, що кожна із них вирішує свої завдання специфічними методами, має відповідні фонди грошових коштів та апарат управління.

Фінанси суб'єктів господарювання є базовою сферою фінансової системи, до якої належать фінанси комерційних підприємств і організацій, фінанси некомерційних установ і організацій, фінанси громадських організацій і добровільних фондів. Саме тут утворюється найбільша частина внутрішнього валового продукту та національного доходу, яка є об'єктом розподілу і перерозподілу через фінансові відносини.

Фінанси суб'єктів господарювання – це грошові відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків і виникають у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів і доходів на мікрорівні.

Особливістю фінансів *комерційних підприємств* є те, що в умовах ринкових відносин вони діють на засадах комерційного розрахунку, який передбачає отримання прибутку, відшкодування за рахунок власних коштів всіх витрат на основну діяльність, а також на її розширення. Для таких підприємств прибуток є головним джерелом виробничого і соціального розвитку. Комерційні підприємства працюють головним чином у сфері матеріального виробництва, торгівлі. Від стану фінансів цих підприємств значною мірою залежить загальне фінансове становище в державі, оскільки вони є основним платником податків до бюджету, а також внесків у державні цільові позабюджетні фонди.

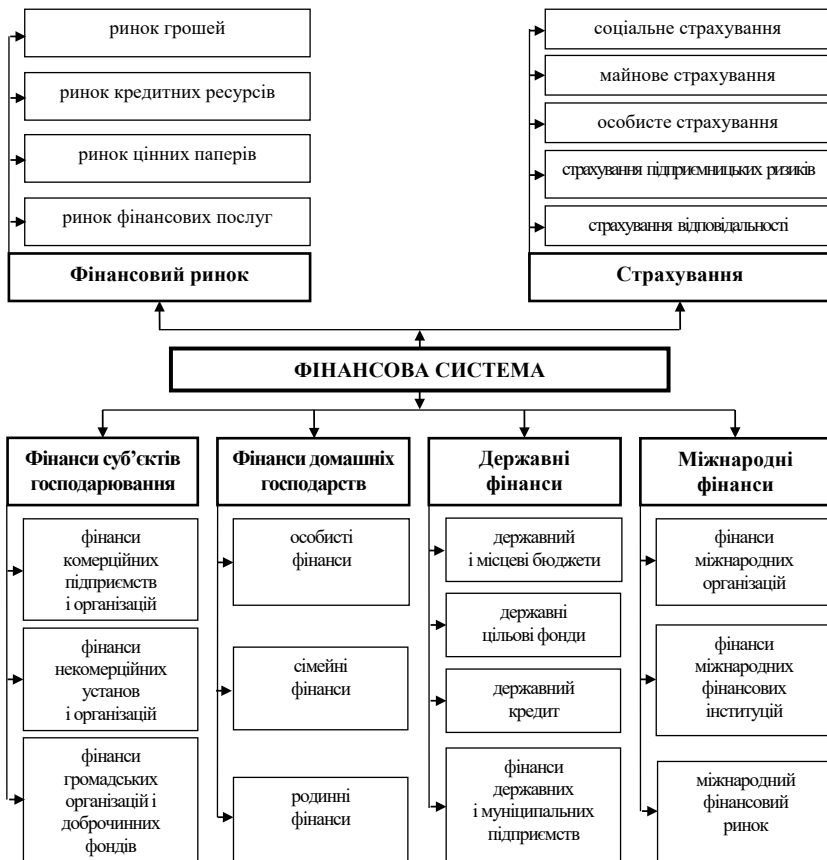


Рис. 1.1. Сфери і ланки фінансової системи

Некомерційні організації і установи функціонують на принципово інших засадах, ніж комерційні підприємства. До некомерційних належать переважно установи невиробничої сфери, які надають послуги чи виконують роботи безкоштовно або за символічну плату. Такими установами є загальноосвітні школи, дитячі дошкільні заклади, лікарні, поліклініки, бібліотеки, музеї тощо. Особливістю діяльності вказаних закладів є те, що вони не виробляють матеріальний продукт, не створюють вартість, а існують за рахунок продукту, створеного у матеріальному виробництві. Метою діяльності таких установ не є одержання прибутку, їхні платежі в бюджет є незначними або вони їх взагалі не платять. Головним джерелом фінансування витратів некомерційних установ є бюджетні кошти.

Громадські організації і добротинні фонди також належать до некомерційних підприємств. Головним джерелом їх доходів є вступні і членські внески, добровільні і спонсорські пожертвування фізичних та юридичних осіб. Громадські організації можуть мати у власності комерційні підприємства, які спрямовують їм частину одержаного доходу.

Фінанси домашніх господарств (домогосподарств) є окремою сферою фінансової системи і являють собою грошові відносини з приводу формування і використання фондів грошових коштів з метою забезпечення матеріальних і соціальних умов життя членів домогосподарств та їх відтворення. Домашнім називають господарство, яке ведуть одна чи декілька осіб, що проживають спільно і мають спільний бюджет.

Залежно від специфіки формування та особливостей управління бюджетом у складі фінансів домогосподарств виокремлюють такі ланки: *особисті фінанси* (якщо домогосподарство складається з однієї людини, яка має власне джерело доходу і самостійно формує свої витрати); *сімейні фінанси* (якщо домогосподарство представлене однією сім'єю, яка формує єдиний спільний бюджет); *родинні фінанси* (якщо це розширене домогосподарство, до складу якого входять кілька сімей, кожна з яких має відокремлений бюджет або один спільний і кілька відокремлених бюджетів).

Доходами домогосподарств є: заробітна плата; доходи від продажу власного капіталу; доходи від реалізації продукції підсобного господарства; доходи, отримані від здавання в оренду майна; дивіденди та відсотки від цінних паперів; відсотки від банківських вкладів; соціальна допомога та пенсії; доходи, одержані у вигляді спадщини, тощо. До витрат домогосподарств належать витрати на придбання споживчих товарів, оплату наданих послуг і виконаних робіт, формування заощаджень, купівлю цінних паперів та ін.

Державні фінанси є центральною сферою фінансових відносин, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток. Завдяки їм держава розподіляє і перерозподіляє значну частину валового внутрішнього продукту та національного доходу. Рівень централізації державою частини національного доходу, з одного боку, має бути достатнім для забезпечення її певним обсягом фінансових ресурсів, а з другого – достатнім для формування фінансової бази суб'єктів господарювання.

Державні фінанси – це сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання фінансових ресурсів держави, призначених для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

До цієї сфери фінансової системи належать такі ланки: державний і місцеві бюджети; державні цільові фонди; державний кредит; фінанси державних і муніципальних підприємств.

Головною ланкою державних фінансів є *бюджетна система*, яка організаційно залежить від форми державного устрою і складається з державного та місцевих бюджетів.

Державний бюджет – це головний централізований фонд фінансових ресурсів держави, який використовується для виконання покладених на неї

функцій. Він є головним інструментом перерозподілу національного доходу, через який перерозподіляється до 40 % національного доходу держави.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, що мобілізуються й витрачаються на відповідній території. Вони є фінансовою базою місцевих органів влади та управління: забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах і доходах, їх внутрішньотериторіальний перерозподіл.

Сукупність усіх видів бюджетів бюджетної системи становить *зведений бюджет*, що є сукупністю показників усіх бюджетів, які входять до складу бюджетної системи держави. Зведений бюджет законодавчими органами влади не затверджується, а використовується для аналізу, прогнозування, визначення засад державного регулювання економічного та соціального розвитку країни.

Державні цільові фонди є самостійною ланкою фінансової системи і мають цільове призначення. Вони являють собою фонди фінансових ресурсів, що створені державою для розширення обсягу соціальних послуг населенню, розвитку галузей інфраструктури, надання суспільної допомоги непрацездатним і малозабезпеченим громадянам. В Україні функціонують такі державні цільові позабюджетні фонди: Державний пенсійний фонд, Державний фонд соціального страхування на випадок безробіття, Державний фонд соціального страхування від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням.

Державний кредит є специфічною ланкою державних фінансів і безпосередньо пов'язаний з бюджетним дефіцитом, будучи джерелом його покриття. Він являє собою сукупність економічних відносин, що виникають між державою та фізичними або юридичними особами з приводу мобілізації тимчасово вільних грошових коштів на кредитній основі у процесі формування загальнодержавного фонду фінансових ресурсів, в яких держава може виступати як позичальник, кредитор або гарант.

Фінанси державних підприємств характеризують грошові відносини, пов'язані з діяльністю держави як суб'єкта господарювання. У зв'язку з роздержавленням і приватизацією державний сектор економіки в Україні значно скоротився. При цьому державні підприємства переходять на ті самі принципи організації фінансової діяльності, що й акціонерні та приватні. Як наслідок, значно скорочується фінансова діяльність держави в реальному секторі економіки, відбувається чітке розмежування державного фінансового господарства і фінансів державних підприємств.

Фінанси муніципальних підприємств відображають грошові відносини, пов'язані з діяльністю місцевих органів влади як суб'єктів господарювання. Муніципальний сектор економіки пов'язаний з комунальною власністю, яка є власністю відповідної територіальної громади (жителів міста, села, селища або їх об'єднань). Підприємства комунального господарства функціонують переважно у таких сферах, як житлове господарство, транспорт, комунальна енергетика, шляхи місцевого значення тощо.

Міжнародні фінанси як важлива сфера фінансової системи характеризують перерозподільні відносини на світовому рівні, відображають грошові потоки між суб'єктами різних країн. Вони включають *фінанси*

міжнародних організацій, фінанси міжнародних фінансових інституцій, міжнародний фінансовий ринок. Функціонування міжнародних фінансів зумовлене глобалізацією економічних зв'язків, посиленням інтеграційних процесів в економіці, політиці та соціальній сфері. Вони визначають напрями й пріоритети сучасного етапу інтернаціоналізації господарської діяльності, впливають на формування принципів фінансової політики та на стратегічні фінансові інтереси всіх держав і певних регіонів.

Фінансовий ринок – це специфічна сфера фінансової системи, де формуються і функціонують відносини між учасниками фінансового ринку з приводу купівлі-продажу фінансових активів. Фінансовий ринок є посередником у русі фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, а також міжнародними фінансовими інститутами. Основна функція фінансового ринку полягає у перетворенні тимчасово вільних грошових коштів (нагромаджень, заощаджень) на позичковий капітал для інвестицій в економіку.

Фінансовий ринок включає ринок грошей, кредитних ресурсів, цінних паперів і фінансових послуг.

На *ринку грошей* проводяться операції з купівлі-продажу фінансових активів із терміном обертання до одного року.

Ринок кредитних ресурсів є формою залучення тимчасово вільних коштів для здійснення процесу фінансового забезпечення підприємницької та інших видів діяльності юридичних і фізичних осіб. Об'єктом купівлі-продажу на цьому ринку є вільні кредитні ресурси.

Ринок цінних паперів – це мобілізація коштів на потреби господарської діяльності шляхом випуску і реалізації цінних паперів, які є гарантією повернення вкладених коштів і отримання доходу. Операції з реалізації цінних паперів здійснюються на фондовому ринку.

Ринок фінансових послуг є сукупністю різноманітних форм мобілізації й переміщення фондів фінансових ресурсів із вільного обігу у сфері інвестиційної діяльності. Фінансові послуги можуть мати ознаки кредитних та валютних операцій, операцій з похідними фінансовими інструментами та страхування.

Важливу роль у фінансовій системі відіграє сфера **страхування**, що формує фонди фінансових ресурсів, основне призначення яких полягає у покритті втрат економіки та окремих громадян, що виникли з непередбачених обставин. Страхові фонди перебувають у розпорядженні страхових компаній і можуть бути використані також як кредитні та інвестиційні ресурси в економіці до настання страхового випадку. Ця сфера включає *соціальне страхування, майнове страхування, особисте страхування, страхування підприємницьких ризиків, страхування відповідальності.*

В умовах ринкової економіки страхування є обов'язковою складовою ринкової інфраструктури, економічним важелем стабілізації економіки. Воно задовольняє зростаючі потреби у страховому захисті економічних і особистих інтересів членів суспільства.

Поділ фінансової системи на окремі сфери і ланки – явище об'єктивне,

зумовлене потребами управління економічним розвитком суспільства. Структура фінансової системи має динамічний характер і може змінюватись під впливом відповідних змін в економіці держави. У процесі економічного розвитку суспільства одні ланки можуть відмирати, а інші виникати чи доповнювати одна одну. У державах із перехідною економікою окремі ланки фінансової системи перебувають на стадії формування, наприклад, фінансовий ринок, місцеві фінанси, державні цільові позабюджетні фонди.

Фінансова система виступає важливим фактором інтеграції всіх елементів економічної системи, запорукою їх високоефективного функціонування і акумулятором фінансових ресурсів з метою здійснення повторного циклу виробництва на цьому самому чи вищому рівні. Для здійснення своїх функцій щодо інтегрування економіки фінансова система повинна задовольняти інтереси всіх суб'єктів виробництва, підтримуючи на належному рівні дієздатності всі свої структурні і динамічні параметри.

ПРАКТИКУМ

Плани семінарських занять

Заняття 1. Соціально-економічна сутність фінансів

1. Фінанси як економічна категорія.
2. Необхідність та характерні особливості фінансів.
3. Характеристика фінансових відносин.

Теми для рефератів

1. Розвиток фінансової думки у працях російських і українських учених.
2. Сучасна світова фінансова думка.
3. Вплив фінансів на суспільне виробництво та їх роль у ринковій економіці.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризувати фінанси як економічну категорію.
2. Чому фінанси є об'єктивно існуючою категорією?
3. Що є основним матеріальним джерелом фінансів?
4. Які особливості притаманні фінансам?
5. В чому полягає відмінність категорій «фінанси» і «фінансові ресурси»?
6. Що є предметом вивчення фінансової науки?
7. Між якими економічними суб'єктами та за яких обставин виникають грошові відносини?

Заняття 2. Функції фінансів

1. Характеристика розподільної функції фінансів.
2. Характеристика контрольної функції фінансів.
3. Суспільне призначення функцій фінансів.

Теми для рефератів

1. Дискусійні підходи до визначення функцій фінансів.
2. Соціально-економічна суть і функції фінансів.

Запитання для самоконтролю

1. Якими є сутність і принцип здійснення розподільної функції фінансів?
2. Які Ви знаєте етапи розподілу вартості валового внутрішнього продукту? Охарактеризуйте їх.
3. Що є первинними доходами економічних суб'єктів, які беруть участь у створенні ВВП?
4. З яких стадій складається перерозподіл ВВП?
5. Який механізм реалізації контрольної функції фінансів?
6. Що таке фінансовий контроль?
7. В чому виявляється суспільне призначення фінансів?

Заняття 3. Фінансові ресурси держави, їх склад і характеристика

1. Фінансові ресурси та характеристика їх форм.
2. Джерела формування фінансових ресурсів.
3. Методи формування, розподілу та використання фінансових ресурсів.

Теми для рефератів

1. Фінансові ресурси держави, їх формування та використання.
2. Фінансові ресурси підприємств, їх формування та використання.
3. Фінансові ресурси домашніх господарств, їх формування та використання.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке фінансові ресурси?
2. Якими є форми фінансових ресурсів держави?
3. На яких рівнях економічної системи накопичуються фінансові ресурси?
4. Які основні джерела формування грошових доходів держави?
5. Як поділяються фінансові ресурси держави за формами походження?
6. Які є методи формування фінансових ресурсів і в чому вони полягають?
7. Які є методи розподілу фінансових ресурсів?
8. Якими є зміст і види дотації?
9. Що таке субвенція та для чого її використовують?
10. Якими є зміст і призначення субсидії?
11. Яка існує класифікація методів використання фінансових ресурсів?

Заняття 4. Фінансова система, її основні сфери та ланки

1. Характеристика фінансової системи за внутрішньою структурою.
2. Організаційна структура фінансової системи.
3. Специфічні ознаки сфер та ланок фінансової системи.

Теми для рефератів

1. Структурна побудова та засади функціонування фінансової системи в Україні.
2. Фінанси підприємств як базова ланка всієї фінансової системи.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення терміна «фінансова система».
2. Охарактеризуйте фінансову систему за внутрішньою структурою.

3. Що таке організаційна структура фінансової системи?
4. Які сфери і ланки входять до складу фінансової системи?
5. Чому фінанси суб'єктів господарювання є базовою ланкою всієї фінансової системи?
6. Який зміст фінансів домашніх господарств?
7. Який зміст і призначення державних фінансів?
8. Які основні ланки державних фінансів?
9. Дайте характеристику міжнародних фінансів.
10. Що таке фінансовий ринок і в чому його призначення?
11. У чому полягає роль страхування у фінансовій системі держави?

Практичні завдання

1. Проаналізуйте визначення терміна «фінанси» різними авторами та аргументуйте вибір найповнішого і найточнішого, а також найменш повного і найменш точного визначення:

1) фінанси – це одна з конкретних історичних форм економічних відносин, функціонування яких пов'язано з об'єктивною необхідністю розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту з метою формування і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів для виконання функцій і завдань держави (Венгер В. В. *Фінанси : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Венгер. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 432 с.*);

2) фінанси – це сукупність грошових відносин, в процесі яких здійснюється формування та використання фондів грошових ресурсів, метою яких є відшкодування витрат, пов'язаних з процесом виробництва та здійсненням державою своїх функцій (Фінанси : навч. посіб. / А. С. Крутова, О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова та ін. – Х. : Видавництво «Лідер», 2013. – 560 с.);

3) фінанси як економічна категорія виражають розподільні відносини, що виникають з приводу розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу у грошовому вираженні (Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.);

4) фінанси – це одна з конкретних історичних форм економічних відносин, функціонування яких пов'язано з об'єктивною необхідністю розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту (Романенко О. Р. *Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – 4-те вид. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 312 с.*);

5) фінанси являють собою економічні відносини, що виникають у суб'єктів господарювання і держави з приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих коштів для забезпечення умов розширеного відтворення, стимулювання і задоволення соціальних потреб товариства (Крамаренко Г. О. *Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – 2-е вид. – Київ : Центр навчальної літератури, 2009. – 520 с.*);

6) фінанси як економічна категорія – це сукупність економічних відносин, які виникають між державою, фізичними та юридичними особами з приводу

розподілу та перерозподілу ВВП, а в окремих випадках й національного багатства держави, з метою формування фінансових ресурсів для забезпечення розвитку суспільства (*Фінанси : навч. посіб. в 2-х частинах / В. Г. Баранова, І. С. Волохова, В. П. Хомутенко [та ін.] ; за заг. ред. В. Г. Баранової. – Одеса : Атлант, 2015. – ч. 1. – 344 с.*);

7) фінанси – сукупність грошових відносин, пов'язаних із формуванням, мобілізацією і розміщенням фінансових ресурсів, обміном, розподілом та перерозподілом вартості створеного на основі їх використання валового внутрішнього продукту, а за певних умов – і національного багатства (*Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.*);

8) фінанси – система відносин економічної власності між різними суб'єктами господарювання з приводу створення, мобілізації, розміщення, обміну та розподілу, в т.ч. перерозподілу, фінансових ресурсів і грошових коштів, їх руху в процесі обігу та використання з метою забезпечення кожного суб'єкта, а також будь-якої фізичної особи й суспільства загалом необхідними грошима (*Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. С. В. Мочерного. – Т. 2. О-Я. – Л. : Світ, 2006. – 568 с.*);

9) фінанси – це економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для виконання функцій та завдань господарюючих суб'єктів, а також будь-якої фізичної особи й суспільства загалом й забезпечення умов розширеного відтворення (*Теорія фінансів : підручник / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.; за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 576 с.*).

2. До кожного з перелічених визначень підберіть відповідний термін (поняття):

1. Фонди грошових засобів, що формуються державою, суб'єктами господарювання і домашніми господарствами та перебувають у їх розпорядженні.

2. Цілісна система суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави.

3. Сукупність грошових відносин, що виникають у процесі формування та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів.

4. Засоби і прийоми, за допомогою яких уповноважений державою орган від її імені мобілізує, розподіляє і використовує фонди грошових коштів.

5. Відносини, що відображають рух вартості від одного суб'єкта до іншого і характеризують розподільні та перерозподільні процеси і матеріально виявляються у грошових потоках.

6. Сукупна вартість кінцевого продукту, створеного всередині країни, в ринкових цінах за рік.

7. Безповоротний, безоплатний, цільовий відпуск коштів, що здійснюється

на підставі затвердженого фінансового плану з відповідного централізованого фонду коштів.

8. Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємства та досягнення поставлених ним цілей.

9. Система знань про фінансові явища і процеси, які здійснюються у державі з приводу утворення, розподілу і використання фінансових ресурсів з метою задоволення суспільних потреб та інтересів.

10. Вартість нагромаджених у країні матеріальних цінностей та залучених у виробництво природних ресурсів.

11. Виділення коштів на певний строк на засадах оплатності та поворотності з додержанням цільового призначення.

12. Сукупність інститутів та елементів, які створюють сприятливі умови для функціонування всієї фінансової системи.

13. Частина сукупного суспільного продукту, що залишається після заміщення спожитих у процесі виробництва засобів виробництва, тобто новостворена вартість.

14. Сукупність сфер і ланок фінансових відносин, пов'язаних з ними грошових фондів та органів управління фінансами.

15. Діяльність держави та її органів у галузі мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів.

1.	Фінансові відносини	9.	Фінансова система
2.	Фінансова діяльність держави	10.	Фінансування
3.	Національне багатство	11.	Фінанси
4.	Фінансова діяльність підприємства	12.	Валовий внутрішній продукт
5.	Фінансова наука	13.	Кредитування
6.	Фінансові ресурси	14.	Національний дохід
7.	Фінансова інфраструктура	15.	Фінансові ресурси держави
8.	Методи фінансової діяльності держави		

3. Визначте, правильними (+) чи неправильними (-) є твердження:

1. Матеріальною основою фінансів є гроші.
2. Сутність фінансів виявляється, передусім, через контрольну функцію.
3. Фінансова система є одним з головних важелів здійснення державою фінансової політики.
4. Розподіл валового внутрішнього продукту є необхідною передумовою забезпечення безперервності виробництва.
5. Фінанси суб'єктів господарювання є базовою сферою державних фінансів.
6. Фінансові ресурси хоч і виступають завжди у грошовій формі, стають ними тоді, коли накопичуються у відповідних фондах.
7. Централізовані та децентралізовані фонди грошових коштів утворюються на основі розподілу валового внутрішнього продукту та національного доходу.
8. Збільшення національного доходу є однією з умов зростання фінансових ресурсів держави.

9. Усі фінансові відносини є грошовими, але не всі грошові відносини є фінансовими.

10. Розподільні і перерозподільні процеси фінансових відносин виявляються під час сплати рахунків за товари та послуги.

11. Фінансові відносини завжди пов'язані з формуванням фінансових ресурсів, утворенням і використанням грошових фондів цільового призначення.

12. Фінанси – це сукупність грошових відносин, що виникають у процесі створення валового внутрішнього продукту.

13. На сучасному етапі розвитку фінансів відбувається поступове зростання їх ролі на макрорівні і зниження – на мікрорівні.

14. Фінансові ресурси утворюються в процесі матеріального виробництва за рахунок створення нової вартості, в результаті чого створюється ВВП.

15. Суспільне призначення фінансів виявляється у формуванні та використанні грошових фондів держави за допомогою особливих форм руху вартості.

4. *Оберіть правильну відповідь:*

1. Фінанси – це:

- а) грошові фонди населення, підприємств, держави;
- б) сукупність відносин, пов'язаних зі створенням, розподілом і перерозподілом ВВП;
- в) загальний еквівалент, за допомогою якого насамперед вимірюються витрати праці виробників;
- г) сукупність відносин, пов'язаних зі створенням державного бюджету та його використанням.

2. Базовою сферою фінансової системи країни є фінанси підприємств, тому що:

- а) для них характерна висока регламентація державних фінансових відносин;
- б) у них існують власні доходи;
- в) саме тут утворюється більшість фінансових ресурсів держави;
- г) завдяки їм тимчасово вільні кошти перетворюються на позичковий капітал для інвестицій в економіку.

3. Фінанси виконують такі основні функції:

- а) розподільну, контрольну;
- б) стимулюючу, засобу платежу;
- в) контрольну, засобу обігу;
- г) розподільну, засобу платежу.

4. До складу державних фінансів не входять:

- а) державний кредит;
- б) державний бюджет;
- в) державні цільові фонди;
- г) фінанси підприємств колективної форми власності.

5. Фінансові ресурси – це:

- а) фонди, створені міністерствами та відомствами;

б) ресурси в натурально-речовій формі, які використовують у виробничій діяльності суб'єкти господарювання;

в) грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу та використання ВВП за певний період;

г) економічні відносини, що формуються під час створення та розподілу грошових доходів у держави та господарюючих суб'єктів.

6. Дія контрольної функції фінансів виявляється у:

а) мобілізації фінансових ресурсів суб'єктів економічної діяльності;

б) контролю за формуванням і використанням доходів суб'єктів фінансових відносин;

в) розподілі та перерозподілі всіх грошових надходжень економічних суб'єктів;

г) контролю за формуванням централізованих фондів грошових коштів.

7. Суспільним призначенням фінансів є:

а) грошові відносини з мобілізації фінансових ресурсів у розпорядження держави;

б) рух вартості без участі готівки перерахуванням коштів по рахунках кредитних установ;

в) формування та використання грошових фондів держави за допомогою особливих форм руху вартості;

г) грошові відносини, пов'язані з використанням державних засобів на потреби держави.

8. У складі фінансової системи виділяють такі сфери:

а) міжнародні фінанси;

б) державний бюджет;

в) державний кредит;

г) міжнародний фінансовий ринок.

9. Специфічна ланка державних фінансів, яка безпосередньо пов'язана з бюджетним дефіцитом, – це:

а) державний кредит;

б) фінанси домогосподарств;

в) комерційний кредит;

г) фінансовий ринок.

10. Суб'єктами фінансових відносин є:

а) доходи, податки, збори;

б) валовий внутрішній продукт;

в) держава, підприємства, громадяни;

г) надходження від державних позик.

11. Поняття «фінансова система» означає:

а) сукупність централізованих фінансів;

б) потоки фінансових ресурсів;

в) сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання;

г) сукупність різних сфер і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин.

12. Фінансові відносини виникають на стадії:

- а) виробництва, обміну, розподілу;
- б) розподілу, перерозподілу;
- в) виробництва, обміну, перерозподілу;
- г) розподілу, перерозподілу, виробництва;

13. Державні фінанси – це:

- а) сукупність усієї грошової маси в країні;
- б) система грошових фондів, що забезпечують процес виробництва і відтворення;
- в) обсяг грошової маси, що використовується для обслуговування товарного обігу;
- г) система грошових відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави.

14. Провідною ланкою державних фінансів є:

- а) державний кредит;
- б) державний бюджет;
- в) позабюджетні фонди;
- г) місцеві бюджети.

15. При розподілі державних грошових коштів застосовують:

- а) метод фінансування;
- б) метод планування;
- в) добровільний метод мобілізації фінансових ресурсів;
- г) метод установлення нормативів і лімітів використання грошових коштів.

16. Об'єктами фінансових відносин є:

- а) грошові доходи;
- б) валовий внутрішній продукт і національне багатство;
- в) прибуток, податки, цінні папери;
- г) держава, підприємницькі структури, населення.

17. Централізовані фонди грошових коштів створюються на рівні:

- а) установи;
- б) підприємства;
- в) держави;
- г) коштів індивідуальних осіб.

18. Розподільна функція фінансів реалізується у процесі:

- а) первинного розподілу ВВП та НД;
- б) контролю за розподілом ВВП до відповідних фондів;
- в) вторинного розподілу (перерозподілу) ВВП та НД;
- г) розподілу та перерозподілу ВВП та НД через фінансову систему.

19. Категорія, яка являє собою загальний еквівалент, за допомогою якого визначають витрати праці виробників:

- а) гроші;
- б) капітал;
- в) фінанси;
- г) фінансові ресурси.

20. Основним джерелом зростання та накопичення фінансових ресурсів держави є:

- а) доходи громадян;
- б) валовий національний продукт;
- в) доходи підприємств і організацій;
- г) доходи державних та муніципальних підприємств.

Рекомендована література

1. Венгер В. В. Фінанси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Венгер. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 432 с.
2. Кремень О. І. Фінанси : навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 416 с.
3. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.
4. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія / В. Опарін. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
5. Романенко О. Р. Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – 4-ге вид. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 312 с.
6. Теорія фінансів : підручник / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.; за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 576 с.
7. Фінанси для фінансистів : підручник / О. А. Шеремет, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.] ; за заг. ред. Т. А. Говорушко – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 612 с.
8. Фінанси : навч. посіб. / А. С. Крутова, О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова [та ін.]. – Х. : Видавництво «Лідер», 2013. – 560 с.
9. Фінанси : навч. посіб. в 2-х частинах / В. Г. Баранова, І. С. Волохова, В. П. Хомутенко [та ін.]; за заг. ред. В. Г. Баранової. – Одеса : Атлант, 2015. – ч. 1. – 344 с.
10. Фінанси : навч. посіб. / В. І. Оспіщев, Л. І. Лачкова, О. П. Близнюк та ін.; за ред. В. І. Оспіщева. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 366 с.
11. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Знання, 2012. – 687 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Аварійний комісар – особа, що встановлює причини, характер і розмір збитку внаслідок страхового випадку, як правило, ДТП.

Аджестер – агент страховика, який здійснює оцінку ризику після страхового випадку і намагається досягти угоди із страхувальником щодо суми страхового відшкодування.

Акцизний податок – непрямий податок, який встановлюється на високорентабельні та монополійні товари і входить до ціни цих товарів.

Акціонерне товариство – господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями лише майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Акція – цінний папір без установленого терміну обігу, що засвідчує право на певну частину власності у статутному капіталі акціонерного товариства і дає право на отримання доходу від неї у вигляді дивідендів.

Амортизаційний фонд – фонд грошових ресурсів, що формується за рахунок амортизаційних відрахувань і призначений для відтворення основних фондів.

Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів протягом терміну їх експлуатації.

Андеррайтер – фінансовий посередник, який надає послуги емітенту щодо первинного розміщення цінних паперів, або особа, яка від імені страховика бере на страхування запропоновані ризики, визначає тарифні ставки та умови договору страхування цих ризиків.

Анулювання державного боргу – метод управління державним боргом, що передбачає повну відмову держави від зобов'язань стосовно випущених позик (внутрішніх, зовнішніх, з усього державного боргу).

Асоціація – договірне об'єднання, створене для постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації, які зберігають юридичну і фінансову самостійність.

Асоційовані підприємства – це група суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі та/або управлінні.

Аудиторський контроль – незалежний зовнішній фінансовий контроль, який здійснюється на комерційних засадах.

Б

База оподаткування – фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання.

Банківський кредит – основний вид кредиту, за якого банк надає клієнтові у тимчасове користування частину власного або залученого капіталу на умовах повернення зі сплатою певного відсотка.

Біржовий ринок цінних паперів – частина ринку цінних паперів, на якій здійснюються угоди, що укладаються на фондовій біржі, і яка охоплює передусім вторинний ринок, хоча в окремих випадках і первинне розміщення цінних паперів може здійснюватись через фондову біржу.

Боргова політика – система дій і заходів щодо уникнення і врегулювання боргових проблем держави, забезпечення чи відновлення її платоспроможності та отримання максимального ефекту від фінансування за рахунок запозичених коштів.

Боргові фінансові інструменти – інструменти, які характеризують кредитні відносини між їх покупцем і продавцем та зобов'язують боржника погасити у встановлені терміни їх номінальну вартість і виплатити винагороду у формі відсотка (облігації, векселі тощо).

Брокер – фінансовий посередник, що займається купівлею-продажем фінансових інструментів за рахунок і за дорученням клієнта на підставі договору комісії або доручення.

Бюджет – сукупність фінансових відносин, які виникають між державою та суб'єктами господарювання й населенням з приводу формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб.

Бюджетна політика – діяльність держави щодо формування, виконання та регулювання державного бюджету з метою забезпечення соціально-економічного розвитку та стратегічних пріоритетів держави.

Бюджетна система – сукупність державного та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права.

Бюджетне фінансування – сукупність грошових відносин, пов'язаних з розподілом і використанням коштів централізованого грошового фонду держави, що реалізуються шляхом безповоротного і безоплатного надання бюджетних коштів юридичним і фізичним особам на проведення заходів, передбачених бюджетом.

Бюджетний дефіцит – перевищення витрат над доходами бюджету.

Бюджетний кредит – надання коштів з бюджету суб'єктам господарювання на поворотній основі, що взагалі не властиве бюджетним відносинам.

Бюджетний профіцит – перевищення доходів над витатками бюджету.

Бюджетний процес – регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за цим процесом, підготовкою і затвердженням звітів про виконання бюджетів, що входять до бюджетної системи України.

Бюджетний устрій – організація і принципи побудови бюджетної системи, взаємозв'язок між її ланками.

Бюджетні інвестиції – надання коштів з бюджету на фінансування капітальних вкладень і на придбання частки акцій акціонерних товариств.

В

Валовий прибуток підприємства – різниця між чистим доходом (виручкою без ПДВ, акцизного податку) від реалізації продукції та собівартістю реалізованої продукції.

Валютний ринок – частина грошового ринку, де забезпечується обмін однієї валюти на іншу у формі купівлі-продажу з метою обслуговування зовнішньоекономічних відносин, міжнародних розрахунків та інших цілей суб'єктів валютного ринку і де урівноважуються попит і пропозиція на такий специфічний товар, як валюта.

Вексель – цінний папір, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну певну суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Вертикальний фіскальний дисбаланс – невідповідність між обсягами фінансових ресурсів того чи іншого рівня влади, регіонального або місцевого, з обсягами завдань та обов'язків, які на нього покладаються в процесі розподілу компетенцій між центральною, регіональною і місцевою владами.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Видатки місцевих бюджетів – грошові відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Використання прибутку підприємства – спрямування прибутку підприємства на сплату податків, створення резервного фонду, виплату дивідендів, поповнення статутного капіталу, фінансування витрат у процесі фінансово-господарської діяльності.

Виручка від реалізації – сума коштів, які надійшли на поточний рахунок у банку або в касу підприємства від продажу продукції та надання послуг.

Витрати бюджету – видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Витрати домогосподарства – сукупність платежів, що здійснюються домогосподарством у звітному періоді з метою забезпечення своєї життєдіяльності.

Відстрочення погашення позики – метод управління державним боргом, що передбачає перенесення строків виплати заборгованості, при цьому на період перенесення строків погашення боргу виплата доходів також припиняється.

Власні доходи місцевих бюджетів – доходи, що мобілізуються місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади.

Власні кошти підприємства – кошти підприємства, які постійно знаходяться в обігу й кінцевий термін використання яких не встановлений.

Внески – обов’язкові збори з юридичних і фізичних осіб, яким притаманні ознаки цільового призначення.

Внутрішній державний борг – сукупність зобов’язань держави перед внутрішніми кредиторами (резидентами).

Внутрішній державний кредит – сукупність відносин, у яких держава зазвичай виступає позичальником грошових коштів, а її кредиторами є банківські установи, підприємства, страхові компанії, населення та ін.

Внутрішньогосподарський фінансовий контроль – вид контролю, що здійснюється на підприємствах бухгалтеріями та фінансовими відділами.

Вторинний ринок цінних паперів – частина ринку цінних паперів, де здійснюються операції перепродажу раніше випущених цінних паперів.

Вторинні фінансові інструменти, або **похідні цінні папери**, або **деривативи** (фінансові інструменти другого порядку) – інструменти, які характеризують виключно цінні папери, що підтверджують право чи зобов’язання їх власника купити або продати первинні цінні папери, що обертаються на ринку, валюту, товари або нематеріальні активи за попередньо визначеними умовами у майбутньому періоді.

Г

Гарантований державний борг – зобов’язання держави як гаранта повернення ресурсів кредитору в разі неплатоспроможності позичальника.

Генезис фінансів – момент зародження і подальший процес розвитку категорії фінансів.

Горизонтальний фіскальний дисбаланс – невідповідність між обсягами фінансових ресурсів територіальних одиниць, що мають однакові обсяги покладених на них завдань.

Громадський фінансовий контроль – контроль з боку суспільства за фінансовою діяльністю держави, місцевих органів влади, який здійснюється представниками громадських угруповань на засадах добровільності та безоплатності.

Грошовий ринок – ринок короткострокових депозитно-кредитних операцій та фінансових інструментів з терміном дії до одного року, які обслуговують переважно рух оборотного капіталу підприємств та організацій, короткострокових ресурсів комерційних банків, небанківських фінансово-кредитних установ, держави та населення.

Грошові кошти підприємства – кошти у вигляді грошей, які знаходяться у касі підприємства, на рахунках в установах банків, в акредитивах та у підзвітних осіб.

Грошові фонди підприємства – частина грошових коштів підприємства, які мають цільове спрямування.

Грошово-кредитна (монетарна) політика – сукупність дій і заходів держави щодо регулювання грошового та кредитного ринків.

Д

Депозитарії – суб’єкти фінансового ринку, які спеціалізуються з надання

послуг щодо зберігання цінних паперів, обліку прав власності на цінні папери та руху цінних паперів.

Державне споживання – видатки на утримання державного апарату (управлінського, правоохоронного, судового тощо).

Державний борг – сума заборгованості держави своїм внутрішнім і зовнішнім кредиторам.

Державний бюджет – головний централізований фонд грошових коштів держави, головний інструмент перерозподілу національного доходу, який використовується для виконання державою функцій, передбачених Конституцією.

Державний кредит – сукупність грошових відносин, що виникають між державою та юридичними або фізичними особами з питань, по-перше, вилучення тимчасово вільних коштів і використання їх на фінансування державних витрат, по-друге, надання фінансової допомоги підприємствам та організаціям на умовах поверненості, терміновості та платності.

Державний фінансовий контроль – вид контролю, який здійснюється вищими органами влади разом з функціями управління фінансовою системою.

Державні запозичення – основна форма державного кредиту, коли держава виступає як позичальник.

Державні трансферти – цільове, безповоротне і безоплатне (нееквівалентне) виділення коштів з бюджету конкретним суб'єктам у вигляді державних субсидій, субвенцій і дотацій.

Державні цільові фонди – фонди фінансових ресурсів, які знаходяться в розпорядженні центральних або місцевих органів влади і використовуються для фінансування певних суспільних потреб.

Децентралізовані фінансові ресурси – фонди грошових засобів, що формуються на рівні господарюючих суб'єктів для забезпечення їх господарської діяльності та на рівні домашніх господарств для забезпечення належних умов життя членів домогосподарств та їх відтворення.

Дилер – учасник фінансового ринку, що здійснює комерційну діяльність з фінансовими активами за власний рахунок і на власний ризик

Дискреційна (активна) фіскальна політика – свідоме маніпулювання податками та державними видатками з боку держави з метою зміни реального обсягу національного виробництва та зайнятості, контролю над інфляцією, прискорення темпів економічного зростання.

Диспаіер – агент страховика, який є спеціалістом у галузі морського права і здійснює розрахунки у разі загальної аварії, розподіляючи збитки між судном, вантажем і фрахтом.

Добровільний метод мобілізації фінансових ресурсів – метод, який передбачає відсутність імперативу (повеління) з боку держави під час здійснення платежів і реалізується шляхом проведення державних лотерей, випуску державою облігацій, інших цінних паперів, добровільних пожертвувань фізичних та юридичних осіб тощо.

Дотація – допомога, що надається підприємствам, установам та організаціям на покриття збитків, зумовлених незалежними від них причинами.

Дотація бюджетна – безоплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчого, що не має цільового характеру та надається у разі перевищення видатків над доходами.

Дотація вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його одержує.

Доходи бюджету – частка централізованих ресурсів держави, які використовуються для виконання нею відповідних функцій.

Е

Еволюція фінансів – основні етапи розвитку фінансів.

Емітенти – суб'єкти фінансового ринку, які залучають необхідні фінансові ресурси за рахунок випуску (емісії) цінних паперів.

Є

Єдиний податок – податок для суб'єктів малого підприємництва, запроваджений з метою спрощення системи їх оподаткування (один податок замість кількох, передбачених законодавством).

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – обов'язковий платіж до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що справляється в Україні з метою забезпечення страхових виплат за поточними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

З

Загальний прибуток підприємства – сума прибутку від звичайної діяльності підприємства, скоригована на суму надзвичайних доходів і витрат.

Загальнодержавні податки і збори – обов'язкові платежі, які встановлюються найвищими органами влади в державі та є обов'язковими до сплати за єдиними ставками на всій території України.

Закріплені доходи місцевих бюджетів – доходи, що повністю або частково (у %) зараховуються у певні види бюджетів безстроково чи на довгостроковій основі і для їх включення не потрібне рішення органів влади вищого рівня.

Заощадження домашніх господарств – це частина грошових доходів населення, що формується за рахунок вільних грошових коштів, які утворюються внаслідок скорочення поточного особистого споживання, і призначена для забезпечення потреб і доходів у майбутньому.

Залучені кошти підприємства – кошти, які не належать підприємству, але внаслідок діючої системи розрахунків постійно перебувають в їх обігу.

Зберігачі – суб'єкти (юридичні особи), які мають дозвіл на зберігання та обслуговування обігу цінних паперів і операцій емітента з цінними паперами.

Збір – обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів.

Зведений бюджет – сукупність усіх видів бюджетів бюджетної системи, що становить суму показників усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи.

Звичайна діяльність підприємства – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають унаслідок її проведення.

Зовнішній державний борг – сукупність зобов'язань держави перед іноземними кредиторами (нерезидентами).

I

Інвестиційна діяльність – сукупність операцій із придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

Інвестиційна політика – політика, пов'язана з державними та приватними інвестиціями в розвиток тих галузей та окремих підприємств, які мають найважливіше значення і визначають науково-технічний прогрес.

Інвестори – суб'єкти фінансового ринку, які вкладають свої грошові кошти в різноманітні види цінних паперів з метою отримання доходу, що формується за рахунок отримання інвесторами відсотків, дивідендів і приросту курсової вартості цінних паперів.

Ініціативний фінансовий контроль – вид фінансового контролю, який проводиться за власним бажанням суб'єктів господарювання.

Інформаційно-аналітичні інститути, інформаційно-консультаційні центри – установи, які спеціалізуються з надання послуг своїм клієнтам щодо опрацювання та поширення ринкової інформації про суб'єктів та інструменти фінансового ринку, поточні курси валют, фондові індекси, а також на складанні аналітичних оглядів подій і тенденцій на ринку фінансових послуг.

Інфраструктура фінансового ринку – сукупність установ та організацій, що забезпечують належні організаційно-економічні умови для функціонування усіх учасників фінансового ринку з метою координації їх дій, підвищення ефективності фінансових операцій та усього ринкового механізму.

K

Капітальний державний борг – загальна сума заборгованості держави, що підлягає виплаті у майбутньому незалежно від терміну.

Капітальні витрати бюджету – видатки бюджету на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності держави.

Командитне товариство – господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Комерційний банк – фінансово-кредитна установа, яка акумулює тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб і здійснює розрахунково-кредитні й інші активні операції.

Комерційний розрахунок – метод ведення господарювання, що полягає в постійному порівнюванні у вартісній формі витрат і результатів фінансово-господарської діяльності.

Комунальний кредит – сукупність грошових відносин, що виникають між органами місцевого самоврядування, з одного боку, та фізичними і юридичними особами – з другого, за яких місцеві органи влади виступають частіше у ролі позичальника, рідше – кредитора.

Конверсія державного боргу – метод управління державним боргом, що передбачає зміну дохідності позик, яка здійснюється у разі зміни ситуації на фінансовому ринку чи погіршення фінансового стану держави, коли вона не в змозі виплачувати передбачуваний дохід.

Консолідація державного боргу – метод управління державним боргом, що передбачає передання зобов'язань за раніше випущеною позицією на нову позику з метою продовження терміну позики.

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети. Учасники консорціуму зберігають юридичну і фінансову самостійність.

Контрольна функція фінансів – функція, яка полягає в тому, що фінанси є інструментом контролю за дотриманням пропорцій у розподілі валового внутрішнього продукту, правильністю формування, розподілу та використання фінансових ресурсів держави і суб'єктів господарювання.

Концерн – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності.

Корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Кошторис – план передбачуваних витрат і надходжень грошових ресурсів, потрібних для нормального функціонування держави (підприємства, установи).

Кошторисне фінансування – виділення коштів з бюджету на основі спеціального планового документу – кошторису.

Кредит – суспільні економічні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному у тимчасове користування вільних коштів на основі зворотності, платності та добровільності.

Кредитний ринок – частина фінансового ринку, що належить до каналів опосередкованого переміщення коштів від власників заощаджень до позичальників через фінансово-кредитних посередників.

Кредитори – учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам.

Л

Листинг – допуск цінних паперів до обігу і котирування на фондовій біржі на основі їх економічної експертизи.

М

Майнове страхування – галузь страхової діяльності, в якій об'єктом страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України і пов'язані з володінням, використанням, розпорядженням майном.

Методи фінансової діяльності – сукупність прийомів і способів, за допомогою яких уповноважені державою органи від свого імені формують, розпоряджаються та використовують фонди грошових коштів.

Метод кредитування – метод, який полягає у виділенні коштів на підставах цільового призначення, платності, поворотності та строковості.

Метод фінансового права – органічна система прийомів і способів безперервного впливу на поведінку учасників фінансових відносин.

Метод фінансування – метод, який означає безповоротний, безоплатний, цільовий, плановий відпуск грошових коштів з централізованого фонду, що здійснюється на підставі затверджених фінансових планів.

Механізм фінансового менеджменту – сукупність рівнів, систем забезпечення, методів і важелів розроблення, прийняття та реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Митна політика – система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів і безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Мито – непрямий податок, який справляється з товарів (інших предметів), що переміщуються через митну територію (ввозяться, вивозяться або слідуєть транзитом), включається до ціни товарів і сплачується за рахунок кінцевого споживача.

Міжбанківський ринок – частина грошового ринку, де тимчасово вільні грошові кошти комерційних банків залучаються та розміщуються ними між собою у формі міжбанківських кредитів і депозитів на короткі терміни.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Міжнародний державний кредит – сукупність відносин, у яких держава виступає на світовому фінансовому ринку в ролі позичальника або кредитора.

Місцеві бюджети – фонди фінансових ресурсів, що мобілізуються і витрачаються на певній території.

Місцеві фінанси – система грошових відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань як власних, так і делегованих.

Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, які встановлюються місцевими органами влади і є обов'язковими до сплати за встановленими ставками тільки на певній території.

Н

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства і стосовно якої не очікується періодичне повторення.

Наступний фінансовий контроль – вид контролю, який проводиться на завершальній стадії виконання планового завдання і має на меті контроль за фінансовими результатами, порівняння фактичних і планових показників фінансової діяльності, оцінку ефективності проведеної роботи.

Недискреційна (автоматична) фіскальна політика – політика, що полягає у використанні певних фінансових інструментів – «вмонтованих стабілізаторів», які автоматично регулюють ситуацію в економіці.

Некомерційне господарювання – самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети отримання прибутку.

Непрямі податки – обов'язкові платежі, які сплачуються платниками опосередковано через цінові механізми, причому сума податку не зменшує об'єкта оподаткування, а збільшує ціну товару.

Нерозподілений прибуток підприємства – частка прибутку підприємства, одержана в результаті діяльності у попередні періоди, яка не була спрямована на виплату дивідендів власникам підприємства чи поповнення складових власного капіталу підприємства.

Носій податку – фізична або юридична особа, що у кінцевому підсумку здійснює витрати зі сплати податку.

О

Об'єкт оподаткування – явище, предмет чи процес, унаслідок наявності яких сплачується податок, тобто те, що обкладається податком (дохід, майно тощо).

Облігація – цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера у встановлений термін з виплатою фіксованого відсотка.

Облікова (дисконтна) політика – політика, яка полягає у регулюванні облікової ставки центрального банку, за якою він надає кредити комерційним банкам у порядку їх рефінансування.

Обліковий ринок – частина грошового ринку, де короткострокові грошові кошти перерозподіляються між прямими суб'єктами ринку, фінансово-кредитними інститутами завдяки купівлі-продажу високоліквідних активів (векселів, чеків та інших цінних паперів) із термінами погашення до одного року.

Обов'язковий метод мобілізації фінансових ресурсів – метод, який полягає у примусовому і безвідплатному вилученні частини грошових коштів у їх власників на користь держави (податки, різні державні збори).

Обов'язковий фінансовий контроль – вид фінансового контролю, який здійснюється відповідно до вимог нормативних актів і рішень відповідних органів державного контролю.

Обслуговування державного боргу – здійснення платежів на виконання боргових зобов'язань держави щодо сплати відсотків, комісій та інших

платежів, які передбачені умовами запозичення, крім сплати основної суми боргу.

Оперативне управління фінансами – поточне управління фінансами, що становить сукупність заходів, розроблених на основі оперативного аналізу фінансової ситуації, фінансового планування, контролю та регулювання, складання й виконання фінансових планів.

Операції на відкритому ринку – операції, які пов'язані з купівлею та продажем цінних паперів центральним банком на фондовому ринку.

Операційна діяльність підприємства – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Організація фінансів підприємств – форми, методи, способи формування та використання ресурсів, контроль за їх кругообігом для досягнення економічних цілей відповідно до чинних законодавчих актів.

Основна діяльність підприємства – операції, які пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт і послуг).

Основні, або прями, учасники фінансового ринку – продавці та покупці фінансових активів (інструментів, послуг), які здійснюють основні функції у проведенні фінансових операцій на фінансовому ринку.

Особисте страхування – страхування майнових інтересів, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю і додатковими пенсіями страхувальника чи застрахованої особи.

П

Пайові фінансові інструменти – інструменти, які підтверджують право їх власника на частку у статутному капіталі їх емітента і на отримання відповідного доходу у формі дивіденду чи відсотка (акції, інвестиційні сертифікати тощо).

Первинний ринок цінних паперів – частина ринку цінних паперів, де здійснюється первинний випуск цінних паперів в обіг на основі оголошення про емісію.

Первинний розподіл – розподіл доданої вартості і формування первинних доходів економічних суб'єктів, що беруть участь у створенні ВВП.

Первинні фінансові інструменти (фінансові інструменти першого порядку) – інструменти, які характеризуються їх випуском в обіг первинним емітентом і підтверджують прями майнові права чи відносини кредиту (акції, облигації, чеки, векселі тощо).

Перерозподіл – вилучення у певних суб'єктів господарювання частини доходів у вигляді податків і формування централізованих фондів, їх використання та формування доходів окремих економічних суб'єктів.

Перестраховання – передача однією страховою компанією іншій частини своїх зобов'язань відповідно до укладених договорів.

Перестрахові брокери – юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні.

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Плата – обов'язкові збори, які стягуються з платників за умови конкретного еквівалентного обміну між державою та платником.

Платник податку (суб'єкт оподаткування) – фізична або юридична особа, на яку законом покладено обов'язок платити податок.

Погашення державного боргу – здійснення платежів на виконання боргових зобов'язань держави щодо сплати основної суми боргу.

Податки – обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами у процесі розподілу і перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються у централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Податкова звітність – документи, які відповідно до законодавства подаються платниками податків до органів податкової служби і на підставі яких здійснюються нарахування та/або сплата податку.

Податкова політика – діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Податкова система – сукупність установлених у державі податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету і державних цільових фондів; принципів, форм і методів їх установлення, зміни або скасування; дій, що забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Податковий кредит – одна з податкових пільг, що полягає у відстроченні сплати податку.

Податковий період – період часу, з урахуванням якого відбуваються обчислення та сплата окремих видів податків і зборів.

Податкові канікули – певний проміжок часу, протягом якого платникові податків надається пільга у вигляді звільнення від сплати податку.

Податкові пільги – відповідно до чинного законодавства повне або часткове звільнення фізичних і юридичних осіб від сплати податків.

Податок на додану вартість (ПДВ) – непрямий податок, що включається до ціни реалізації продукції (робіт, послуг) і встановлюється у відсотках від оподатковуваного обороту.

Податок на доходи фізичних осіб – прямий податок, який сплачують фізичні особи зі своїх доходів. Згідно з Податковим кодексом обчислюють у відсотках від суми оподатковуваного доходу.

Податок на прибуток – прямий податок, який сплачують суб'єкти господарювання за рахунок прибутку. Згідно з Податковим кодексом обчислюють у відсотках від суми оподатковуваного прибутку.

Позабіржовий ринок цінних паперів – частина ринку цінних паперів, де

здійснюються угоди купівлі-продажу цінних паперів, які укладаються і здійснюються поза біржею.

Позабюджетні фонди – фонди фінансових ресурсів, необхідних для фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічних завдань держави та органів місцевого самоврядування.

Позичені кошти підприємства – кошти, які одержує підприємство на визначений термін за плату й на умовах повернення.

Попередній фінансовий контроль – контроль, який проводиться на стадії розробки та прийняття управлінських рішень з фінансових питань і призначений для запобігання неправильному і нерациональному використанню коштів.

Поточний державний борг – борг, час повернення якого настає у поточному бюджетному періоді.

Поточний фінансовий контроль – контроль, який здійснюється для оперативного контролю за реалізацією фінансової діяльності, дотриманням планових показників, виконанням вимог фінансової дисципліни тощо.

Предмет фінансового права – суспільні відносини, які виникають у процесі фінансової діяльності держави, тобто в процесі мобілізації, розподілу, перерозподілу й використання державних коштів.

Предмет фінансової науки – сукупність фінансових відносин, які виникають на різних рівнях економічної системи між державою, суб'єктами господарювання та громадянами.

Прибуток підприємства – одна з основних фінансових категорій, яка виражає вартість реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень підприємства.

Прибуток від звичайної діяльності підприємства – сума прибутку від основної (операційної) діяльності, доходів від участі в капіталі, фінансових та інших доходів за мінусом витрат від участі в капіталі, фінансових та інших витрат.

Прибуток від основної (операційної) діяльності підприємства – сума валового прибутку та інших операційних доходів за мінусом адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Прямий державний борг – борг, що відображає обсяги позичених ресурсів, які надійшли в розпорядження уряду країни.

Прямі податки – обов'язкові платежі, які встановлюються безпосередньо щодо платників і сплачуються за рахунок їхніх доходів.

Р

Ревізія – спосіб документального контролю усієї фінансової і господарської діяльності підприємств та організацій стосовно її відповідності чинному законодавству.

Реєстратори – суб'єкти фінансового ринку, які на підставі одержаного у встановленому порядку дозволу ведуть реєстри власників іменних цінних паперів.

Резервний капітал підприємства – капітал, який утворюється на підприємстві за рахунок відрахувань від прибутку і використовується для

покриття збитків і подолання тимчасових фінансових ускладнень

Результат від надзвичайних ситуацій – різниця між доходами, що надійшли у відшкодування втрат, завданих стихійним лихом, і збитками, спричиненими цим лихом.

Реструктуризація державного боргу – перегляд умов його обслуговування (відсотка, суми, строків сплати).

Рефінансування державного боргу – погашення основної заборгованості й відсотків за рахунок коштів, отриманих від розміщення нових позик.

Ринок капіталів – ринок, де формуються попит і пропозиція на середньо- та довгостроковий капітал, на якому здійснюється купівля-продаж фінансових активів на тривалий термін (понад один рік).

Ринок цінних паперів – частина фінансового ринку, що належить до каналів прямого переміщення коштів безпосередньо від власників заощаджень (інвесторів) до позичальників (емітентів) і опосередковується випуском та обігом цінних паперів.

Розподільна функція фінансів – функція, яка полягає в тому, що за допомогою фінансового механізму здійснюється розподіл і перерозподіл вартості внутрішнього валового продукту в грошовому виразі між різними економічними суб'єктами та напрямками цільового використання.

Розрахунково-клірингові установи – інститути, які спеціалізуються на виконанні таких функцій: здійснення розрахунків, включаючи проведення взаємозаліку за угодами купівлі-продажу цінних паперів; перевірка наявності на рахунках учасників грошових коштів і цінних паперів; видача виписок з грошових рахунків клієнтів установи; повідомлення інформації інститутам, які ведуть книги реєстрації іменних цінних паперів.

С

Самоокупність – відшкодування підприємством поточних витрат за рахунок власних доходів.

Самофінансування – фінансування діяльності підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів.

Система фінансового права – об'єктивно зумовлена внутрішня його будова, об'єднання і розміщення фінансово-правових норм у певному порядку (взаємозв'язку і послідовності).

Сівстрахування – страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками.

Ставка податку – розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) виміру бази оподаткування.

Статутний капітал – сукупність коштів засновників, необхідних для функціонування підприємства, вкладених в активи, а також майнові права, що мають грошову оцінку.

Стратегічне управління фінансами – загальне управління фінансами, що поєднує дії, розраховані на довгострокову перспективу і вирішення глобальних завдань розвитку фінансової системи держави.

Страховий нагляд – контроль за діяльністю страхових компаній різних організаційно-правових форм, що здійснюється спеціально уповноваженим державним органом.

Страховий ринок – сфера економічних стосунків, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється процес їх купівлі-продажу.

Страховик – організація, яка згідно з одержаною ліцензією бере на себе за певну плату зобов'язання у разі настання страхового випадку відшкодувати страхувальникові завданий збиток або виплатити страхову суму.

Страхові агенти – громадяни чи юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності.

Страхові брокери – юридичні особи або громадяни, які офіційно зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні.

Страхувальник – фізична або юридична особа, яка страхує своє майно чи укладає зі страховою організацією договір особистого страхування та сплачує страхові внески.

Страхування – система економічних відносин, які виникають між двома суб'єктами – страховиком і страхувальником – з приводу забезпечення захисту майнових інтересів останнього за рахунок сплати ним страхових внесків до спеціально створених для цього грошових фондів, звідки здійснюється відшкодування збитків у разі настання обумовлених страхових випадків.

Страхування відповідальності – галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є відповідальність перед третіми юридичними і фізичними особами, що можуть зазнати збитків унаслідок буд-яких дій або бездіяльності страхувальника.

Субвенція – міжбюджетний трансферт для застосування з певною метою в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

Суб'єкти господарювання – учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єкт оподаткування, чи платник податків, – фізична або юридична особа, на яку законом покладено обов'язок платити податок.

Субсидія – цільова грошова допомога, яка надається державою за рахунок коштів бюджету, а також спеціальних фондів юридичним і фізичним особам, місцевим державним органам, іншим державам.

Сюрвейєр – агент страховика, який здійснює огляд майна, що приймається на страхування, його оцінку та визначає ймовірний ступінь настання страхового випадку.

Т

Товариство з додатковою відповідальністю – господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а у випадку його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариство з обмеженою відповідальністю – господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Товариство з повною відповідальністю – господарське товариство, всі учасники якого згідно з укладеним між ними договором здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Трансферти – кошти, отримані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав чи міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

У

Уніфікація державного боргу – метод управління державним боргом, що передбачає об'єднання кількох державних позик в одну, коли облігації раніше випущених кількох позик обмінюються на облігації нової позики.

Управління державним боргом – сукупність заходів, що здійснюються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення обсягів та умов залучення коштів, їх розміщення і погашення, а також забезпечення платоспроможності держави.

Управління фінансами – система методів і форм організації фінансових відносин, які використовує фінансовий апарат для ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів суб'єктів господарської діяльності з метою досягнення поставлених цілей та запланованих результатів.

Ф

Фінанси – сукупність грошових відносин, які виникають між державою, юридичними та фізичними особами з приводу розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту з метою формування фінансових ресурсів і створення фондів грошових коштів та їхнього використання для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

Фінанси домашніх господарств – грошові відносини з формування, розподілу і використання фондів грошових коштів з метою забезпечення матеріальних і соціальних умов життя членів домогосподарств та їх відтворення.

Фінанси суб'єктів господарювання – це грошові відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання у процесі відтворення.

Фінансова наука – система знань про фінансові явища і процеси, які здійснюються у державі з приводу утворення, розподілу і використання фінансових ресурсів з метою задоволення суспільних потреб та інтересів.

Фінансова політика держави – сукупність державних заходів у сфері фінансової діяльності, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою її функцій.

Фінансова система – сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами різних сфер фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються централізовані і децентралізовані фонди грошових коштів.

Фінансова стратегія – довготерміновий курс фінансової політики, що розрахований на тривалу перспективу і передбачає вирішення глобальних завдань соціально-економічного розвитку держави.

Фінансова тактика – поточна політика, спрямована на вирішення конкретних завдань відповідного періоду, що випливають із розробленої фінансової стратегії.

Фінансове вирівнювання – процес усунення вертикальних і горизонтальних дисбалансів.

Фінансове забезпечення – формування цільових грошових фондів господарюючих суб'єктів у достатньому розмірі та їх ефективне використання.

Фінансове законодавство – система усіх упорядкованих відповідним чином нормативно-правових актів, що регулюють фінансові відносини в державі.

Фінансове планування – діяльність зі складання планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць та держави в цілому, спрямована на досягнення поставлених цілей і вирішення певних завдань.

Фінансове право – сукупність і взаємозв'язок правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою забезпечення виконання завдань і функцій держави.

Фінансове регулювання – засіб фінансового впливу, пов'язаний із регулюванням економічних процесів.

Фінансовий контроль – специфічний вид діяльності, який здійснюється всіма ланками влади, а також недержавними структурами щодо забезпечення на базі законності відповідного рівня фінансової дисципліни, ефективного руху централізованих і децентралізованих фондів, а також пошуку шляхів удосконалення процесів розподілу та перерозподілу грошових коштів у державі.

Фінансовий менеджмент – стратегія і тактика фінансового забезпечення підприємницької діяльності, що дає змогу ефективно управляти рухом грошових коштів і знаходити оптимальні фінансові рішення.

Фінансовий механізм – сукупність форм, методів і важелів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Фінансовий ринок – сфера фінансової системи, де здійснюється перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів між домогосподарствами, суб'єктами господарювання та державою через систему фінансових інститутів на основі взаємодії попиту та пропозиції.

Фінансові важелі – засоби дії фінансових методів, конкретні форми розподілу і перерозподілу ВВП.

Фінансові інструменти – різноманітні фінансові документи, які підтверджують грошові зобов'язання або вкладення у капітал емітента, мають грошову вартість і можуть обертатися на фінансовому ринку.

Фінансові методи – способи впливу фінансових відносин на господарський процес.

Фінансові ресурси – фонди грошових засобів, що формуються державою, суб'єктами господарювання і домашніми господарствами та перебувають у їх розпорядженні.

Фінансові ресурси держави – цілісна система суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави.

Фінансові ресурси домогосподарства – сукупність коштів у грошовій формі, які надходять за рахунок розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, а також за рахунок інших джерел і використовуються для задоволення потреб домогосподарства, виконання фінансових зобов'язань і формування заощаджень.

Фінансові ресурси підприємства – загальна сума власного, позиченого й залученого капіталу, що використовується підприємством для формування своїх активів і здійснення виробничо-господарської діяльності з метою одержання прибутку.

Фіскальна політика – сукупність заходів держави щодо регулювання її доходів і витрат.

Фондова біржа – організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому торгівля цінними паперами ведеться чітко за правилами біржі і тільки між біржовими посередниками, яких ретельно підбирають серед усіх учасників фондового ринку.

Франшиза – позначена в договорі неістотна частина збитку, яка у разі настання страхової події не відшкодовується страховиком.

X

Холдингова компанія – публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності).

Ц

Централізовані фінансові ресурси – фонди грошових засобів, що формуються на рівні держави у процесі її фінансової діяльності.

Ч

Чистий прибуток – різниця між загальним прибутком і податком на прибуток, а також іншими платежами, що сплачуються з прибутку.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренкова Г. М. Фінанси : Практикум : навч. посіб. / Г. М. Азаренкова, І. І. Борисенко. – К. : Знання, 2008. – 279 с.
2. Безугла В. О. Страхування : навч. посіб. / В. О. Безугла, І. І. Постіл, Л. П. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 582 с.
3. Боринець С. Я. Міжнародні фінанси : підручник / С. Я. Боринець. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 494 с.
4. Бурковська А. В. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції в сучасних умовах : навч. посіб. / А. В. Бурковська. – К. : ЦУЛ, 2014. – 208 с.
5. Буряк П. Ю. Фінанси : підручник / П. Ю. Буряк, С. Д. Смолінська, Н. Б. Татарин. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. – 392 с.
6. Бюджетна система : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 624 с.
7. Бюджетна система : навч. посіб. / Н. І. Климаш, К. В. Багацька, Н. І. Дем'яненко та ін. за заг. ред. Т. А. Говорушко. – Львів «Магнолія 2006», 2014. – 296 с.
8. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
9. Варналій З. С. Бюджетний процес в Україні : стан та проблеми інституційного забезпечення: [монографія] / З. С. Варналій, Т. В. Бугай, С. В. Онищенко. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – 271 с.
10. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
11. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС. – 2007. – 241 с.
12. Вдовенко Л. О. Фінанси : навч. посіб. / Л. О. Вдовенко, Н. М. Сушко, Н. Д. Фаюра. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 152 с.
13. Венгер В. В. Фінанси : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Венгер. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 432 с.
14. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – 391 с.
15. Воробійов Ю. М. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави : монографія / Ю. М. Воробійов, В. В. Ворошило. – Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2013. – 232 с.
16. Гордієнко В. О. Бюджетний менеджмент : навч.-метод. посіб. / В. О. Гордієнко, М. В. Тимошенко. – К. : Знання, 2010. – 188 с.
17. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
18. Григораш Г. В. Системи соціального страхування зарубіжних країн: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г. В. Григораш, Т. Ф. Григораш, В. Я. Олійник, І. Т. Субачов. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 144 с.
19. Гурова К. Д. Фінанси, гроші та кредит : навч. посіб. / К. Д. Гурова, О. Л. Шелест, І. В. Колупаєва. – Х. : Світ книг, 2015. – 672 с.
20. Дєєва Н. М. Державні фінанси і бюджетний процес : навч. посіб. /

Н. М. Деева. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2006. – 260 с.

21. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій; за ред. С. В. Мочерного. – Т. 2. О-Я. – Л. : Світ, 2006. – 568 с.

22. Еш С. М. Фінансовий ринок: навч. посіб. / С. М. Еш. – 2-ге вид. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 528 с.

23. Загорський В. С. Бюджетно-податкова система України : теорія і практика : монографія / В. С. Загорський. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2006. – 304 с.

24. Зятковський І. В. Фінанси суб'єктів господарювання в умовах інституціональних перетворень : монографія / І. В. Зятковський. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 384 с.

25. Іванов Ю. Б. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування : монографія / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, Г. М. Дорожкіна та ін.; Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – 448 с.

26. Івашко О. А. Теорія фінансів : навч. посіб. / О. А. Івашко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 404 с.

27. Карлін М. І. Фінансова система України: навч. посіб. для студ. вузів / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 324 с.

28. Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств : сучасна парадигма та доміанти розвитку : монографія / Т. О. Кізіма. – К. : Знання, 2010. – 431 с.

29. Клець Л. Є. Місцеві фінанси : термінологічний словник. / Л. Є. Клець, М. Б. Тристан. – Краматорськ : ДДМА, 2007. – 223 с.

30. Ковальчук В. М. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. / В. М. Ковальчук, М. В. Лазарович, М. І. Сарай. – К. : Знання, 2008. – 647 с.

31. Ковальчук С. В. Фінанси: навч. посіб. / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. – Л. : Новий світ – 2000, 2006. – 568 с.

32. Ковбасюк Ю. В. Державні фінанси : теоретико-організаційні аспекти : навч. посіб. / Ю. В. Ковбасюк. – К. : КИЙ, 2007. – 260 с.

33. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України / В. В. Козюк. – Тернопіль : Карт-бланш, 2007. – 238 с.

34. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.

35. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

36. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – 2-е вид. – Київ : Центр навчальної літератури, 2009. – 520 с.

37. Кремень В. М. Фінансова статистика: навч. посіб. / В. М. Кремень, О. І. Кремень. – К. : Центр навчальної літератури, 2014. – 368 с.

38. Кремень О. І. Фінанси : навч. посіб. / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 416 с.

39. Кудряшов В. П. Курс фінансів : навч. посіб. / В. П. Кудряшов. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
40. Лазебник Л. Л. Міжнародне фінансове право : навч. посіб. / Л. Л. Лазебник. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 312 с.
41. Леоненко П. М. Теорія фінансів : навч. посіб. / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко, А. А. Ільєнко та ін.; за заг. ред. О. Д. Василика. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 480 с.
42. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посіб. / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 384 с.
43. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монографія / І. О. Луніна. – К. : Наук. думка, 2006. – 432 с.
44. Лютий І. О. Податки на споживання в економіці України : монографія / І. О. Лютий, А. Б. Дрига, М. О. Петренко. – К. : Знання, 2005. – 335 с.
45. Мацелик М. О. Фінансове право : навч. посіб. / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. А. Пригоцький; за ред. В. К. Шкарупи. – К. : Знання, 2011. – 815 с.
46. Місцеві фінанси: підручник / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – 448 с.
47. Місцеві фінанси : підручник / за ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
48. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Мозгового. – К. : КНЕУ, 2005. – 557 с.
49. Мних М. В. Страхування в Україні : сучасна теорія і практика. / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2006. – 283 с.
50. Небрат В. В. Українська фінансова думка другої половини ХІХ – початку ХХ століть : монографія / В. В. Небрат. – К. : Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 224 с.
51. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : підручник / О. О. Непочатенко. – К. : ЦУЛ, 2013. – 504 с.
52. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. М. Ніколаєва. – К. : ЦУЛ, 2013. – 354 с.
53. Огородник С. Я. 100 років на ниві фінансової науки / С. Я. Огородник // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 144-52.
54. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
55. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.
56. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти) : монографія / В. Опарін. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
57. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України : монографія / К. В. Павлюк. – К. : НДФІ, 2006. – 584 с.
58. Педь І. В. Непрямі податки в податковій системі України : навч. посіб. / І. В. Педь; за ред. Ю. М. Лисенкова. – К. : Знання, 2008. – 348 с.
59. Плиса В. Й. Страхування : навч. посіб. / В. Й. Плиса. – К. : Каравела,

2005. – 392 с.

60. Податкова система : навч. посіб. / за заг. ред. С. М. Еш. – К. : Ліра-К, 2014. – 698 с.

61. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.

62. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50, 51. – Ст. 384.

63. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 № 3125-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 24.

64. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг : Закон України від 07.07.2011 № 3610-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3610-17>

65. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці : Закон України від 28.12.2014 № 77-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст.75

66. Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» : Закон України від 22.12.2011 № 4218-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4218-17>

67. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12. 2015 № 909 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19>

68. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності : Закон України від 04.11.2011 № 4014-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4014-17>

69. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>

70. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/annot/448/96-%D0%B2%D1%80>

71. Про Державну аудиторську службу України : положення, затверджене постановою КМУ від 3.02.2016 № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF>

72. Про Державну казначейську службу України : положення, затверджене постановою КМУ від 15.04.2015 № 215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>

73. Про Державну службу фінансового моніторингу України : положення, затверджене постановою КМУ від 29.07.2015 № 537 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF>

74. Про Державну фіскальну службу України : положення, затверджене постановою КМУ від 21.05.2014 № 236 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>

75. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49-51. – Ст. 376.

76. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 № 1533-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>

77. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.08.2003 № 40 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0805-03>

78. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 675 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/675-2014-%D0%BF>

79. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 08.07.2011 № 3668-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>

80. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

81. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

82. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

83. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27.02.2014 № 794-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.

84. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

85. Про Міністерство фінансів України : положення, затверджене Указом Президента України від 08.04.2011 № 446/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/13425.html>

86. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

87. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – Ст. 238.

88. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : положення, затверджене Указом Президента України від 23.11.2011 № 1063/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>

89. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг : положення, затверджене Указом Президента України від 23.11.2011 № 1070/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>

90. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>

91. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>

92. Про Рахункову палату Верховної Ради України : Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 36. – Ст. 360.

93. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15, № 16-17. – Ст.133.

94. Про сприяння розвитку державної системи лотерей в Україні : постанова КМУ від 27.04.1998 № 577 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-98-%D0%BF>

95. Про страхування : Закон України від 04.10.2001 № 2745-III // Урядовий кур'єр, додаток Орієнтир. – 2001. – № 205. – С. 1-13.

96. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

97. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 № 3528-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>

98. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.

99. Рамський А. Ю. Інвестиційний потенціал домогосподарств : монографія / А. Ю. Рамський. – К. : КНУТД, 2014. – 352 с.

100. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / Д. І. Дема, І. В. Абрамова, І. А. Шубенко та ін. – Житомир : Рута, 2010 – 382 с.

101. Роль В. Ф. Фінансове право : навч. посіб. / В. Ф. Роль, В. В. Сергієнко, С. М. Попова. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 392 с.

102. Романенко О. Р. Фінанси : підручник / О. Р. Романенко. – 4-те вид. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 312 с.

103. Сенченко В. Б. Податкова система : практикум / В. Б. Сенченко. – К. : ЦУЛ, 2014. – 160 с.

104. Сідельникова Л. П. Податкова система : навч. посіб. / Л. П. Сідельникова, Н. М. Костіна. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Ліра-К, 2013. – 604 с.

105. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник / Р. А. Слав'юк. – К. : Знання, 2010. – 550 с.

106. Стойко О. Я. Фінанси : навч. посіб. / О. Я. Стойко, Д. І. Дема; за ред.

- О. Я. Стойка. – К. : Алерта, 2014. – 432 с.
107. Страхові послуги: підручник / С. С. Осадець, Т. М. Артюх, О. О. Гаманкова та ін.; кер. авт. кол й наук. ред. С. С. Осадець і Т. М. Артюх. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с.
108. Страхування : навч. посіб. / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк ; за ред. Т. А. Говорушко. – К. : – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 328 с.
109. Страхування : теорія та практика : навч. посіб. / Н. М. Внукова, Л. В. Временко, В. І. Успенко [та ін.]. – 2-ге вид. перероб. та доп. – Х. : Бурун Книга, 2009. – 656 с.
110. Сунцова О. О. Місцеві фінанси : навч. посіб. / О. О. Сунцова. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
111. Теорія фінансів : підручник / П. І. Юхименко, В. М. Федосов, Л. Л. Лазебник та ін.; за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 576 с.
112. Ткаченко Н. М. Становлення податкової системи України : теорія, методологія, практика, проблеми та перспективи : монографія / Н. М. Ткаченко, Н. О. Льєнко. – К. : Алерта, 2015. – 664 с.
113. Управління державним бюджетом України : підручник / кол. авт.; за заг. ред. М. Я. Азарова. – К. : Міністерство фінансів України, 2010. – 816 с.
114. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : підручник / О. С. Філімоненков, Д. І. Дема. – К. : Алерта, 2009. – 496 с.
115. Фінанси для фінансистів : підручник / О. А. Шеремет, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.]; за заг. ред. Т. А. Говорушко – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 612 с.
116. Фінанси : курс для фінансистів : навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева. – К. : Знання, 2008. – 567 с.
117. Фінанси : навч. посіб. / А. С. Крутова, О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова [та ін.]. – Х. : Видавництво «Лідер», 2013. – 560 с.
118. Фінанси : навч. посіб. в 2-х частинах / В. Г. Баранова, І. С. Волохова, В. П. Хомутенко [та ін.]; за заг. ред. В. Г. Баранової. – Одеса : Атлант, 2015. – ч. 1. – 344 с.
119. Фінанси : навч. посіб. в 2-х частинах / В. Г. Баранова, І. С. Волохова, В. П. Хомутенко [та ін.]; за заг. ред. В. Г. Баранової. – Одеса : Атлант, 2015. – ч. 2. – 309 с.
120. Фінанси : навч. посіб. / В. І. Оспіщев, Л. І. Лачкова, О. П. Близнюк та ін.; за ред. В. І. Оспіщева. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 366 с.
121. Фінанси : навч. посіб. / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 247 с.
122. Фінанси: навч. посіб. / за заг. ред. А. В. Базиліук. – К. : Кондор, 2014. – 348 с.
123. Фінанси (теоретичні основи) : підручник / М. В. Грідчина, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук [та ін.]; під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : МАУП, 2004. – 312 с.
124. Финансы : учебник / под ред. А. П. Балакиной, И. И. Бабленковой. – М. : Издательсько-торговая корпорация «Дашков и К^о», 2013. – 384 с.

125. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-ге вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2005. – 546 с.
126. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 552 с.
127. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Знання, 2012. – 687 с.
128. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
129. Фінанси : підручник / П. Ю Буряк, О. Б. Жихор, Б. А. Карпінський та ін.; ред. д.е.н., проф. П. Ю. Буряк. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. – 528 с.
130. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Я. П. Квац, В. М. Орлов, О. В. Орлова, Г. В. Толкачева; ред. д.е.н., проф. О. С. Редькін. – О. : Фенікс, 2010. – 216 с.
131. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Т. В. Момот, В. О. Безугла, Ю. О. Тарарусв [та ін.]; за ред. Т. В. Момот. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 712 с.
132. Фінансовий менеджмент : підручник / за ред. А. М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2005. – 627 с.
133. Фондовий ринок : навч. посіб. / В. М. Діденко, М. М. Свердан, В. П. Булат, О. М. Грубляк; ред. В. М. Діденко. – Чернівці : Наші книги, 2010. – 624 с.
134. Худолій Л. М. Теорія фінансів : навч.-метод. посіб / Л. М. Худолій. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 167 с.
135. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / В. М. Шелудько. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2013. – 375 с.
136. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підручник / В. М. Шелудько. – 3-те вид., стер. – К. : Знання, 2015. – 535 с.
137. Шкварчук Л. О. Фінансовий ринок : навч. посіб. / Л. О. Шкварчук. – К. : Знання, 2013. – 382 с.
138. Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. – К. : Знання, 2012. – 341 с.

ЗМІСТ

Передмова	3
-----------------	---

РОЗДІЛ 1. ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

1.1. Економічна сутність та особливості фінансів	5
1.2. Функції фінансів та їх суспільне призначення.....	7
1.3. Фінансові ресурси держави, методи їх формування, розподілу та використання.....	10
1.4. Фінансова система та її складові	13
Практикум.....	19

РОЗДІЛ 2. ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ ФІНАНСІВ

2.1. Генезис категорії фінансів.....	28
2.2. Еволюція фінансів.....	30
2.3. Етапи становлення і розвитку фінансів України.....	33
Практикум.....	37

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА І ФІНАНСОВЕ ПРАВО

3.1. Фінансова політика держави, її сутність і складові.....	44
3.2. Фінансовий механізм та його структура.....	48
3.3. Державне управління фінансами в Україні	52
3.4. Зміст та організація фінансового контролю в державі.....	57
3.5. Поняття, метод і система фінансового права	62
Практикум.....	66

РОЗДІЛ 4. ПОДАТКИ. ПОДАТКОВА СИСТЕМА

4.1. Економічна сутність і функції податків	77
4.2. Характеристика елементів податку	79
4.3. Поняття та основи побудови податкової системи України	81
4.4. Податкова політика та принципи оподаткування.....	83
4.5. Класифікація податків	86
4.6. Характеристика податків і зборів податкової системи України	87
Практикум.....	122

РОЗДІЛ 5. БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

5.1. Економічна сутність, функції та призначення бюджету.....	131
5.2. Поняття, джерела формування та склад доходів бюджету.....	133
5.3. Сутність, склад і класифікація видатків бюджету	136
5.4. Бюджетна система та її складові	140
5.5. Бюджетний процес в Україні	143
5.6. Сутність, класифікація та методи фінансування бюджетного дефіциту	146
Практикум.....	150

РОЗДІЛ 6. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

6.1. Сутність, функції та принципи організації місцевих фінансів.....	160
6.2. Місцеві фінансові інститути та їх характеристика	162
6.3. Місцеві бюджети як фінансова основа органів місцевого самоврядування	166
6.4. Міжбюджетні відносини та їх регулювання.....	169
Практикум.....	177

РОЗДІЛ 7. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ І ДЕРЖАВНИЙ БОРГ

7.1. Економічна сутність і роль державного кредиту	186
7.2. Форми державного кредиту та класифікація державних позик	188
7.3. Передумови залучення та джерела погашення державних позик....	193
7.4. Державний борг і механізм його формування.....	194
7.5. Управління державним боргом	197
Практикум.....	201

РОЗДІЛ 8. СОЦІАЛЬНІ ПОЗАБЮДЖЕТНІ ФОНДИ

8.1. Поняття, класифікація та роль соціальних позабюджетних фондів ...	209
8.2. Загальні аспекти функціонування соціальних позабюджетних фондів в Україні	210
8.3. Характеристика загальнодержавних позабюджетних фондів, створених в Україні.....	214
Практикум.....	221

РОЗДІЛ 9. ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

9.1. Сутність, функції та призначення фінансів суб'єктів господарювання	230
--	-----

9.2. Основи організації фінансів суб'єктів господарювання	232
9.3. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання.....	237
9.4. Економічний зміст і роль прибутку в умовах розвитку підприємництва.....	241
Практикум.....	244

РОЗДІЛ 10.

ФІНАНСИ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ

10.1. Сутність, функції і призначення домогосподарств	254
10.2. Формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств	258
10.3. Заощадження та інвестиційна діяльність домогосподарств	265
Практикум.....	268

РОЗДІЛ 11.

СТРАХУВАННЯ. СТРАХОВИЙ РИНОК

11.1. Сутність, принципи, функції та роль страхування.....	278
11.2. Класифікація страхування	281
11.3. Страхувальний ринок та його структура	283
11.4. Державне регулювання страхового ринку України та ліцензування страхової діяльності.....	289
Практикум.....	293

РОЗДІЛ 12.

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

12.1. Сутність, функції та призначення фінансового ринку	303
12.2. Суб'єкти фінансового ринку, їх класифікація та функції.....	305
12.3. Інструменти фінансового ринку, їх класифікація та характеристика.....	310
12.4. Структура фінансового ринку.....	313
12.5. Державне регулювання фінансового ринку.....	316
Практикум.....	320

РОЗДІЛ 13.

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

13.1. Сутність, мета і завдання фінансового менеджменту.....	330
13.2. Принципи і функції фінансового менеджменту.....	331
13.3. Механізм фінансового менеджменту	333
13.4. Стратегія і тактика фінансового менеджменту	335
13.5. Управління державними фінансами	339
Практикум.....	341

РОЗДІЛ 14.
МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

14.1. Сутність і функції міжнародних фінансів.....	350
14.2. Міжнародний фінансовий ринок і його характеристика.....	353
14.3. Міжнародні фінансові інституції, їх завдання і сфери діяльності	358
Практикум.....	365
Термінологічний словник.....	374
Рекомендована література	393

Навчальне видання

О.Я. СТОЙКО, Д.І. ДЕМА

ФІНАНСИ

Підручник

За редакцією

*кандидата економічних наук, доцента **О.Я. Стойка***

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
Д. М. Алексєєв

Підписано до друку 26.07.2017 р. Формат 60x84¹/₁₆
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 23,6.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, 223-15-30.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: www.alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.